

POMAGAMY SOBIE W PRACY

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna – Opole
Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Katowice

Pomagamy
sobie w pracy

Kwartalnik instrukcyjno-metodyczny

NR 2/1972

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

WBP Katowice — **Andrzej Korzon, Gabriela Ociepka, Anna Radziszewska,
Maria Sitek.**

WiMBP Opole — **Danuta Branicka, Mieczysław Faber, Teresa Jarząbek,
Janina Kościów, Danuta Woźniak.**

Zagadnienie organizacji bibliotek w koncepcjach polityki kulturalnej PPR

Koncepcje programowe polityki kulturalnej PPR zaczęto opracowywać już w okresie okupacji hitlerowskiej. Kształtowano je w oparciu o klasyczne zasady leninowskiej teorii rewolucji kulturalnej (przyjęcie przez ludzi pracy kulturalnego dorobku przeszłości, zorganizowanie powszechnego systemu oświaty ludowej i skuteczne wychowanie całego narodu w duchu ideałów socjalizmu) oraz w bezpośrednim nawiązaniu do postępowych tradycji demokratycznych i socjalistycznych, tkwiących w kulturze narodowej, do kulturowego dorobku teoretycznego polskiej myśli marksistowskiej z okresu międzywojennego.

Zręby peperowskiej polityki kulturalnej powstawały w ogniu dyskusji prowadzonej w kołach postępowej inteligencji polskiej, pozostającej w kręgu oddziaływania ideologicznego i politycznego PPR. W okupowanym kraju grupy tej inteligencji podejmowały się opracowania szeregu ważnych dla Partii materiałów. Prace te prowadzono zazwyczaj w ramach konspiracyjnych seminariów marksistowskich. Jeden z uczestników tych seminariów, Jan Baculewski, pisze, że między innymi opracowano, na zlecenie KC PPR, dokument pt.: „Zadania polskiej polityki kulturalnej”, który (...) **Polityce kulturalnej stawiał zadania demokracji kultury**. Realizację tego zadania widział przede wszystkim w zakładaniu powszechnej sieci bibliotek oświatowych...”¹.

Problem organizacji bibliotek znalazł swój wyraz w jednym z pierwszych dokumentów programowych PPR. W deklaracji programowej KC Partii „**O co walczyliśmy**” z listopada 1943 r. stwierdzono, że konieczne jest „**podniesienie kultury narodowej przez budowę nowych szkół, uniwersytetów, domów ludowych, bibliotek...**”. Jednocześnie postulowano w tej deklaracji potrzebę roztoczenia mecenatu państwo-

wego nad twórczością artystyczną i twórcami: „Świat nauki, literatury i sztuki znaleźć musi wszechstronne poparcie państwa dla swego rozwoju”².

Powstanie Polski Ludowej umożliwiło pełną realizację wypracowanych przez PPR i współpracujące z Partią środowiska intelektualne, koncepcji nowej polityki kulturalnej. Objęcie władzy przez siły postępu i demokracji, poświadczone ogłoszeniem Manifestu PKWN, umożliwiło wejście Polski na drogę odbudowy życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego na nowych, socjalistycznych zasadach. Nie spotykany w dziejach naszego narodu zakres kształcenia i doksztalcania, obejmujący wszystkie kręgi społeczeństwa, dynamiczny rozwój oświaty, nauki i kultury, pociągnął za sobą olbrzymie zapotrzebowanie społeczne na słowo drukowane, realizowane przez władzę ludową z ogromnym nakładem sił i środków. Na czołowym miejscu ofensywy kulturalnej znalazła się książka i biblioteka³.

Głównie akcentowano konieczność organizacji jednolitej sieci bibliotek oraz zagadnienie udostępnienia książki. Próbowaly te problemy rozwiązać sejmy w okresie międzywojennym, lecz nie umiały powziąć uchwał w zasadniczych sprawach bibliotecznych. Do uchwalenia odpowiedniego aktu prawnego o bibliotekach — mimo projektów z lat 1921, 1927, 1928, 1930, 1934 i 1936 — nie doszło⁴. Dopiero 17 kwietnia 1946 r., w trudnych warunkach odbudowy kraju, został ogłoszony dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Biblioteki i zbiory biblioteczne uznane zostały za „narodowe mienie kulturalne, powołane do służenia dobru ogólnemu”. Postanowiono utworzyć ogólnokrajową sieć bibliotek publicznych „celem prowadzenia w społeczeństwie jednolitej działalności kulturalnej za pomocą książki i bibliotek oraz umożliwienia każdemu obywatelowi korzystania ze zbiorów bibliotecznych całego kraju”.

W zakresie upowszechnienia książki w skali masowej najważniejsza rola do spełnienia przypadła bibliotekom powszechnym. Na placówki tej sieci nałożono obowiązek służenia „czytelnictwu w najszerszym zakresie, wychowaniu społecznemu, kształceniu ogólnemu i zawodowemu oraz kulturalnej rozrywce wszystkich obywateli państwa”.

Dekret o bibliotekach i zbiorach bibliotecznych miał duże znaczenie dla rozwoju bibliotek na Ziemiach Odzyskanych, gdyż zapewnił bibliotekom jednolitą strukturę organizacyjną, jednoznacznie określił zadania władz samorządowych w zakresie rozwoju bibliotek oraz wzmógł akcję gromadzenia księgozbiorów, co było podstawą organizacji masowego czytelnictwa. W zaleceniach Ministerstwa Ziem Odzyskanych odnośnie realizacji przepisów dekretu przypomniano, że do zakładania i utrzymywania bibliotek powszechnych obowiązane są właściwe związki samorządowe. Zwrócono jednocześnie uwagę na szczególną rolę książki na Śląsku Opolskim, gdzie — jak podkreślano

— książka polska winna być jednym z podstawowych czynników repolonizacyjnych. Za najważniejsze ogniwo w sieci publicznych bibliotek powszechnych uznano biblioteki powiatowe. Dodatkowo informowano, że w dążeniu do rozwoju i jak najsprawniejszego funkcjonowania bibliotek powszechnych, związki samorządowe mogą liczyć na poparcie ministerstwa nie tylko moralne, ale i materialne wyrażane w formie pokrywania ich niedoborów budżetowych wynikłych z prowadzenia bibliotek, niezależnie od dotacji ze skarbu państwa.

Zagadnienie organizacji sieci bibliotek publicznych na terenie woj. śląsko-dąbrowskiego było już przedmiotem rozważań 14 marca 1945 r. na konferencji, w której udział wzięli przedstawiciele Kuratorium Śląskiego Okręgu Szkolnego, Wydziału Informacji i Propagandy, Wydziału Kultury i Sztuki oraz Śląskiej Biblioteki Publicznej i Katowickiego Okręgu Polskiego Związku Zachodniego. Nakreślono wytyczne tworzenia sieci bibliotek w województwie. Opowiedziano się za nierozdrabianiem księgozbiorów z uwagi na katastrofalny brak książek polskich oraz za tworzeniem bibliotek powiatowych jako central bibliotek wędrownych i punktów bibliotecznych. Postanowiono utworzyć wojewódzką i powiatowe komisje ochrony książki, które m.in. miały się zająć przygotowaniem odpowiednich pomieszczeń dla bibliotek powiatowych oraz gromadzeniem książek polskich⁵. Przystępując do planowej odbudowy życia kulturalno-oświatowego, władze administracyjne zalecały komasowanie pochodzących z różnych źródeł resztek księgozbiorów polskich, widząc w tym jedyny sposób najekonomiczniejszego zużytkowania szczupłych zasobów książek.

Dla przyspieszenia realizacji zadań oświatowych i repolonizacyjnych, władze wojewódzkie podjęły akcję popularyzacji wartościowej literatury w postaci taniej książki. W celu finansowania prac nad przygotowaniem specjalnych wydawnictw, dostosowanych do potrzeb ludności polskiej, utworzony został przy Wojewódzkiej Radzie Kultury w Katowicach, z dotacji wojewody gen. A. Zawadzkiego tzw. „Fundusz taniej książki dla Opolszczyzny”. W ramach tego funduszu prowadzony był również zakup książek do bibliotek powszechnych. Do października 1946 r. wydano na działalność wydawniczą i kupno książek 1 mln. zł.⁶

Wiele uwagi sprawom organizacji życia kulturalnego, zwłaszcza w tzw. terenie, oprócz czynników administracyjnych, poświęcały komitety PPR. Instancje partyjne, doceniając rolę książki i bibliotek w akcji propagandowej, nie tylko inspirowały tworzenie tych placówek, ale niejednokrotnie włączały się również do prac organizacyjnych⁷. Jako czyn przed kongresowy KW PPR w Katowicach zainicjował w 1948 r. akcję indywidualnego rozdawnictwa książek pn. „Biblioteka w każdym domu”, w wyniku której po wsiach i miasteczkach Opolszczyzny rozdano na własność przeszło 20 tys. tomów.

O potrzebie i znaczeniu książki w życiu społeczno-kulturalnym regionu niejednokrotnie pisała prasa partyjna. Mobilizując społeczeństwo do ofiar na rzecz bibliotek i książki na Śląsku Opolskim redakcja „Trybuny Robotniczej” podkreślała, że należy co rychlej przystąpić do gromadzenia księgozbiorów i organizowania bibliotek, że droga do upowszechnienia bogactw kultury i sztuki oraz włączenia najszerzych mas we współuczestnictwo w kulturze prowadzi przez książkę; droga zaś do książki wiedzie najpierw przez szkołę, a przede wszystkim przez bibliotekę publiczną, dostępną dla wszystkich obywateli.

Pod koniec 1949 r., dzięki inspiratorskiej działalności Partii, pomocy materialnej władz administracyjnych i oświatowych, aktywności działaczy kulturalno-oświatowych i ofiarności społeczeństwa, stan księgozbiorów w bibliotekach powszechnych na terenie powiatów dzisiejszego woj. opolskiego wynosił przeszło 218 tys. tomów. W porównaniu z danymi roku 1945 był to wzrost ponad pięćdziesięciokrotny. W latach 1945—1949 została w zasadzie również zakończona na tym terenie budowa pełnej sieci bibliotek powszechnych.

PRZYPISY

- 1) J. Baculewski, **Początek przemian (1940—1942)**, Kultura i Społeczeństwo 1962, nr 2, s. 83.
- 2) **Kształtowanie się podstaw programowych PPR w latach 1942—1947** (wybór materiałów i dokumentów), Warszawa 1958, s. 148.
- 3) J. Baumgart, **Bibliotekarstwo polskie w 25-leciu PRL**, zam. w Roczniki Biblioteczne R. XIV: 1970, z. 1-2, s. 365.
- 4) **Tamże**, s. 366.
- 5) **Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Śląskiego w Katowicach**, 1945, nr 3, s. 36.
- 6) A. Zawadzki, **Notatki, Przemówienia, 1945—1948 na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim**, Katowice 1964, s. 194; **Działalność Wojewódzkiej Rady Kultury, Nowiny Opolskie** 1947, nr 7, s. 3.
- 7) J.W. Gołębiowski, **Pierwsze lata władzy ludowej w woj. śląsko-dąbrowskim (1945—1946)**, Katowice 1965, s. 313; S. Głuszek, **O problemach partyjnych 1945—1948 w powiecie grodkowskim**, w: **PPR na Opolszczyźnie**, Katowice 1964, s. 196.

W 50-rocznicę Związku Polaków w Niemczech

Po zakończeniu I wojny światowej sytuacja Polaków żyjących w ówczesnych Niemczech była szczególnie skomplikowana. Wrazem tego stanu były wydarzenia na etnicznie polskich ziemiach, które do czasu klęski Niemiec należały do II Rzeszy. Należałoby tu wymienić powstanie wielkopolskie, plebiscyt na Warmii, Mazurach i Górnym Śląsku oraz 3 powstania śląskie. Efektem tych walk zbrojnych i politycznych, a także aktywnej działalności polskich dyplomatów w wielu stolicach świata, a szczególnie w Wersalu, była polska granica zachodnia. Poza tą granicą pozostało jednak w republice weimarskiej przeszło półtora miliona Polaków emigrantów zamieszkałych głównie w Westfalii, Nadrenii, Berlinie i autochtonów skupionych na terenach wzdłuż nowej granicy na Śląsku, Warmii, Kaszubach i Pograniczu. Z dawnych, potężnych polskich organizacji społecznych, gospodarczych i politycznych pozostały jedynie szczątki, niezdolne do samodzielnego życia. Po początkowym entuzjazmie, wyrażającym się chęcią powrotu do wyzwolnego kraju rychło zrozumiano, że jednak duża część polskiej ludności będzie musiała żyć dalej na emigracji lub w obrębie granic państwa pruskiego na ziemiach, mimo że odwiecznie polskich, lecz Polsce nie przyznanych.

W tej sytuacji już 5 czerwca 1921 r. w Berlinie, na walnym zebraniu Komitetu Narodowego Polaków na Obczyźnie, obradującego z udziałem przedstawicieli polskich z Berlina, Westfalii, Hamburga, Kilonii, Szczecina, Hanoweru, Wrocławia, Legnicy, Bitterfeldu, Łużyc oraz okręgów przygranicznych, poddano pod dyskusję projekt utworzenia Związku Polaków w Niemczech. Projektu nie przyjęto z uwagi na niedostateczny stan przygotowania organizacyjnego polskich skupisk przygranicznych, szczególnie na Śląsku, gdzie w tym czasie trwało jeszcze III Powstanie.

Niewiele jednak później, bo już 27 sierpnia 1922 r. w Berlinie przy Holzmarkstrasse 10, zebrali się przedstawiciele licznych środowisk polonijnych: Śląska, Prus Wschodnich, Ziemi Złotowskiej, Westfalii, Nadrenii i Niemiec środkowych, w celu powołania do życia organizacji polskiej, obejmującej swoim zasięgiem całą Rzeszę niemiecką. Na tym właśnie zjeździe powołano do życia Związek Polaków w Niemczech. Na Opolszczyźnie działalność jego datuje się od 18. II. 1923 r. kiedy to na zjeździe delegatów w Bytomiu powoływano do życia Dzielnicę I z siedzibą w Opolu. Pierwszym prezesem został wybrany Kazimierz Malczewski.

W latach następnych podstawową rolę w działalności Związku odgrywały organizacje typu gospodarczego. One to swoim istnieniem i sprężystością zapewniały niezależność gospodarczą, a więc i polityczną Związkowi i poszczególnym organizacjom polskim, stwarzając zarazem ekonomiczne warunki dla rozbudowy tej działalności. Tak więc Związek Spółdzielni Polskich liczyłby w latach dwudziestych 27 instytucji gospodarczych, działających w największych skupiskach polskich: 17 banków ludowych, 5 „Rolników” i 5 innych spółdzielni. Centralną instytucją kredytową spółdzielczości polskiej stał się założony w roku 1933, Bank Słowiański w Berlinie, co ogromnie usprawniło działalność gospodarczą mniejszości polskiej. W roku 1938, a więc na krótko przed wybuchem wojny, Związek Spółdzielni Polskich liczył 33 spółdzielnie (21 banków ludowych z filiami, 5 „Rolników” z 3 filiami, 2 spółdzielnie budowlane, 3 spółki wydawnicze i 2 inne).

Istnienie polskich organizacji gospodarczych stanowiło wyraz służby Polsce, zgodnie z hasłem „Co dzień Polak Narodowi służy”. Po wybuchu wojny skonfiskowano cały majątek ZSP (wkłady oszczędnościowe w Związku Spółdzielni Polskich sięgały 6 milionów marek), a ich kierowników osadzono w obozach koncentracyjnych, więzieniach i wymordowano.

Banki i polskie instytucje gospodarcze były rozsiane po całych Niemczech, ale najwięcej było ich na Śląsku Opolskim. I tak w Opolu działał Bank Ludowy, którego wieloletnim dyrektorem był Teodor Gadziński. Działał tutaj również „Bank Rolników” i „Rolnik” — spółdzielnia zaopatrzenia i zbytu dla polskich rolników.

Prawdziwą kuźnią polskości była raciborska „Strzecha”, w której wychowało się wiele pokoleń polskich spółdzielców i działaczy narodowych. W Raciborzu działał również Bank Ludowy. Z ważniejszych instytucji gospodarczych na Śląsku należało wymienić banki: w Strzelcach Opolskich, Oleśnie, Koźlu i Głogówku. Po wyzwoleniu, na wszystkich ocalałych gmachach, w których mieściły się polskie instytucje gospodarcze umieszczono tablice pamiątkowe.

Poważnym dorobkiem — mimo utrudnień i przeszkód stawianych przez rząd republiki weimarskiej, a następnie hitlerowski — poszczyścić się mógł Związek Polskich Towarzystw Szkolnych w Niemczech, mający swoją sieć organizacyjną nie tylko w dzielnicach, ale i w powiatach zamieszkałych przez ludność polską. Związek ten, oprócz opieki nad dziećmi polskimi w polskich szkołach mniejszościowych, organizował kursy, własne szkoły prywatne i inne formy nauki języka polskiego, a także kształtował życie pozaszkolne młodzieży polskiej poprzez zakładanie chórów, kółek dramatycznych jak również prowadzenie zajęć świetlicowych, organizowanie wczasów (kolonii) dla dzieci w Polsce i Niemczech, zakładanie ochronek, ogródków jordanowskich i — co najważniejsze wreszcie — tworzenie szkół rolniczych i uniwersytetów ludowych.

Była to piękna i ofiarna służba Polsce i polskości, służba wymagająca szczególnego poświęcenia, jeśli się zważy jakim prześladowaniem poddawano szkolnictwo polskie w Niemczech i z jakimi musiało się ono borykać trudnościami. W najpomyślniejszym okresie działało na Opolszczyźnie 56 szkół polskich publicznych. (Na gmachach tych umieszczono po wyzwoleniu tablice pamiątkowe). Chlubą szkolnictwa polskiego w Niemczech było założone w 1932 roku Gimnazjum Polskie w Bytomiu. W jego murach uczyło się 500 uczniów, z których 64 ukończyło szkołę i którzy później zasilili szczupłe kadry polskiej inteligencji na Śląsku i innych polskich skupiskach. Szczególnym prześladowaniom zostały poddane polskie szkoły prywatne, były one obiektem nieustannych napadów bojówek hitlerowskich, a niektóre zostały doszczętnie zdemolowane, jak np. szkoły w Dziewkowicach, Grabinie i Borkach W. Tragiczny był los polskich nauczycieli, którzy w ogromnej większości trafili do obozów koncentracyjnych, a wielu z nich, jak np. Wojciech Szczudło z Dziewkowic, oddało swoje życie za ofiarną służbę Polsce.

Organizacją młodzieżową, obejmującą ogół polskiej młodzieży w Niemczech, był Związek Młodzieży Polskiej.

Zarząd Główny tego Związku mieścił się w Opolu, a długoletnim jego prezesem był Wiktor Gorzołka z Groszowic, który później zginął w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie.

Ciekawa jest historia harcerstwa polskiego w Niemczech. W 1913 roku przez Berlin przejeżdżała grupa skautów polskich ze Lwowa i Krakowa, udająca się na zlot międzynarodowy do Birmingham w Anglii. Ich kilkudniowy pobyt pobudził kierownictwo berlińskiej Polonii do podjęcia próby zorganizowania harcerstwa polskiego w Berlinie. W efekcie powstała w 1914 roku drużyna Zawiszy Czarnego, a w roku 1915 i 1916 drużyny Wilczaków i Karola Marcinkowskiego. Praca tych drużyn została przerwana na skutek powołania do

wojska ich przywódców, a pierwsze przejawy działalności harcerstwa po wojnie notujemy dopiero w 1923 roku, kiedy to powstało kilkanaście drużyn harcerskich na Górnym Śląsku. Na naszym terenie już wtedy istniały drużyny w Wójtowej Wsi, w powiecie opolskim i w samym Opolu. Zawiązało się również wiele drużyn w innych ośrodkach polonijnych na terenie całych Niemczech. W roku 1924 powstał Związek Harcerstwa Polskiego w prowincji Górnego Śląska, grupujący wszystkie drużyny na Górnym Śląsku. Na nadzwyczajnym walnym zebraniu 12 sierpnia 1925 roku nastąpiła reorganizacja tegoż związku, który przekształcił się w Związek Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Powołano Naczelnictwo i Radę Naczelną. Związek podzielono według terenu na hufce, a mianowicie: hufiec berliński bytomski, zabrsko-gliwicki i kierownictwo miejscowe w Opolu.

Chlubne były dzieje Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Wychowało ono wielu ofiarnych polskich działaczy, z których liczni zajmują dzisiaj odpowiedzialne stanowiska w Polsce Ludowej. Całe kierownictwo Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech znalazło się w obozach koncentracyjnych. Do dnia dzisiejszego żyją: w Opolu — prezes ZPwN adwokat Paweł Kwoczek oraz w Bytomiu nacelnik — Józef Kachel.

Obok wymienionych organizacji działały również polskie kluby sportowe, Związek Akademików w Niemczech, Związek Polskich Towarzystw Gimnastycznych „Sokół”. Wielkie zasługi dla utrzymania polskich tradycji kulturalnych położył Związek Polskich Kół Śpiewaczych, bardzo popularny zwłaszcza na Opolszczyźnie i w Westfalii. W okresie międzywojennym działało na Opolszczyźnie około 70 chórów, które odegrały ogromną rolę w walce o utrzymanie polskości i realizowały hasło „Co dzień Polak Narodowi służy”. Pieśń polska, kultywowana w domu i w organizacjach społecznych, była poważnym orężem w walce z germanizacją, podtrzymywała język i krzewiła znajomość polskiej kultury muzycznej, polskich zwyczajów i obyczajów.

Poważną rolę w utrzymaniu polskości odegrała również prasa polska w Niemczech, która mimo szykan, rozwijała się nieźle. Wychodziły następujące dzienniki i czasopisma: „Dziennik Berliński”, „Nowiny Codzienne” (Opole), „Gazeta Olsztyńska”, „Dziennik Raciborski”, „Katolik”, „Mazur” (drukowany gotykiem), „Polak w Niemczech”, „Przyjaciel Pieśni” (wydawany przez Związek Polskich Kół Śpiewaczych na Opolszczyźnie), „Zjednoczenie” organ Polskiego Zjednoczenia Zawodowego i inne. Nakłady tych pism były niewysokie, a ich czytelnicy równie prześladowani. W ponad 300-letnich dziejach prasy polskiej pisma te dobrze zasłużyły się narodowi i zajmują poczesne miejsce wśród budzicieli i krzewicieli świadomości narodowej.

Obok polskich organizacji należałoby jeszcze wspomnieć o setkach polskich bibliotek rozsianych po wszystkich 5 dzielnicach polskich w Niemczech, o „Domach Polskich” w Raciborzu, Bytomiu, Opolu, Strzelcach Opolskich, Berlinie, Złotowie, Zakrzewie i Olsztynie, o licznych wydawnictwach książkowych, które często ulegały konfiskacie, czy wreszcie o zespołach amatorskich, kukielkowych i świetlicowych, które codzienną, wytrwałą i ofiarną pracą, wnikałą we wszystkie dziedziny życia „służyły Narodowi”. Z walk i cierpień Polonii w Niemczech wyrosły jej sztandarowe pieśni „Hymn Rodła” i „Hasło Polaków w Niemczech”.

Działalność Związku Polaków w Niemczech ustała już faktycznie przed wybuchem II wojny światowej na skutek zarządzeń tajnej policji państwowej. Wówczas też przeprowadzono aresztowania znacznej części działaczy polskich. Formalna likwidacja ZPwN nastąpiła 7 września 1939 roku.

Związek Polaków w Niemczech był organizacją, której istnienie wpływało z najistotniejszych potrzeb ludności polskiej. Przyczynił się do rozwinięcia skutecznej walki z akcją germanizacyjną, miał decydujący wpływ na wszystkie sukcesy i niepowodzenia ruchu polskiego w Niemczech w okresie 20-lecia międzywojennego. Jego wiekopomną zasługą jest to, iż mimo najcięższych prześladowań reżimu hitlerowskiego doprowadził ludność polską na Śląsku Opolskim i innych terenach przygranicznych w zwartej masie do macierzy — Polski Ludowej.

Jan ADAMEK

Jan Adamek urodził się 29 grudnia 1902 roku w Grudziaczach pow. Opole. W latach od 1909 do 1916 uczęszczał do niemieckiej szkoły ludowej w Grudziaczach. Po 1-szej wojnie światowej włączył się aktywnie do pracy na rzecz sprawy polskiej. W okresie akcji plebiscytowej, w latach 1920-1921, Jan Adamek roznosił polski materiał propagandowy, brał udział w pochodach, manifestacjach, zebraniach. Po likwidacji III Powstania Śląskiego, w czasie którego pełnił rolę łącznika, pracował w kopalni. W marcu 1924 roku rozpoczął pracę w biurze Związku Polaków w Niemczech Dzielnicy I w Opolu; m.in. był bibliotekarzem Biblioteki Polskiej.

Następnie, aż do wybuchu II wojny światowej, był pracownikiem Biura Spółdzielni Polskich w Niemczech.

11 września 1939 r., jako aktywista polski, został aresztowany przez gestapo i osadzony w więzieniu w Opolu, skąd 3 października tegoż roku przewieziono Go do obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie.

W 1945 roku, w kwietniu, obóz został oswobodzony i Jan Adamek wrócił do swoich rodzinnych Grudziacz. Domu rodzinnego nie zastał, gdyż ten został spalony w czasie działań wojennych. Odzyskawszy wolność, J. Adamek czynnie włączył się do pracy. Był Przewodniczącym Komisji Weryfikacyjnej do spraw obywatelstwa polskiego w Grudziaczach. W roku 1954 został wybrany na stanowisko Radnego w nowo powstałej Gromadzkiej Radzie Narodowej. Pełnił także funkcję sekretarza GRN, a później został jej Przewodniczącym. Obowiązki te pełnił do roku 1961. Z powodu złego stanu zdrowia przeszedł na rentę inwalidzką (później przyznano Mu rentę dla zasłużonych). Od wielu lat Jan Adamek jest działaczem społecznym i bibliotekarzem w Gromadzkiej Bibliotece Publicznej w Grudziaczach.

Rozmowa z Janem Adamkiem byłym bibliotekarzem Biblioteki Polskiej Związku Polaków w Niemczech

W związku z obchodami 50-tej rocznicy Związku Polaków w Niemczech chcielibyśmy zapoznać naszych kolegów Bibliotekarzy z działalnością Biblioteki prowadzonej w tamtym okresie przez Pana.

Kiedy powstała i w jakich okolicznościach?

Bibliotekę Polską w Opolu założono w roku 1926 z inicjatywy Powiatowego Komitetu Towarzystwa Czytelni Ludowych na powiat opolski, które było początkowo pod opieką Towarzystwa Szkolnego w Bytomiu, a w następnych latach Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech i Towarzystwa Szkolnego na Śląsk Opolski w Opolu. W dniu 15. VI. 1927 roku został wydany okólnik nr 1/27, który ujął w formy organizacyjne czytelnictwo polskie w powiecie opolskim.

Fotokopia tego okólnika jest zamieszczona w książce Jerzego Ratajewskiego p.t. Ruch czytelniczy i Biblioteki Polskie na Śląsku Polskim 1922—1939 Opole 1970 s. 47.

Prezesem Komitetu Powiatowego Towarzystwa Czytelń Ludowych w Opolu był wówczas dyr. Banku Ludowego w Opolu Ob. Stanisław Spychalski, który już niestety nie żyje.

W latach międzywojennych Biblioteka Polska w Opolu mieściła się w posiadłości firmy „Rolnik” przy ul. Jana Łangowskiego 4 (dawna Augustinstr.).

• *Ile książek liczyła wówczas Biblioteka?*

Jakie to były tytuły?

Owczesna Biblioteka Polska w Opolu posiadała początkowo około 800 książek w części stanowiących własność byłego Powiatowego Komitetu Plebiscytowego z roku 1921, w części pochodzących z przekazów Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech i darów rodaków z Opola i okolicy. W następnych latach doszły dalsze dary i przesyłki tak, że w roku 1927, Biblioteka liczyła ponad 1000 tomów. Jeżeli chodzi o tytuły to posiadaliśmy m.in. J. I. Kraszewskiego Starą Baśń, Macochę, Chatę za Wsią, Jelita i inne tegoż autora; H. Sienkiewicza Trylogię, W Pustyni i Puszczy, Za chlebem, Bartek Zwycięzca, Quo Vadis; W. Reymonta Nowele; B. Prusa Faraona, Lalkę, Placówkę. Była i Trędowata Mniszkowej, Ordynat Michorowski, książki Wydawnictwa Karola Miarki z Mikołowa, „Katolika” z Bytomia. Tytuły? Milioner i śmieciarz, Wierna Róża, Sześć beczek złota i inne. Było również dużo książek Rodziewiczówny: Dewajtis, Między ustami i brzegiem pucharu, Czahary; W. Łozińskiego Zaklęty dwór i szereg innych książek różnych autorów, które wtedy były wydawane i czytane.

Kto wypożyczał te książki i jak funkcjonowała Biblioteka?

W Opolu wypożyczyłem osobiście i o ile nie wyjeżdżałem służbowo, Biblioteka była czynna każdego dnia od godz. 7,30 do godz. 15-tej.

Poza wypożyczaniem na miejscu trzeba było robić zestawy książek do wypożyczania w teren (szafki zawierające 50, 100, 200 książek) oraz dokonywać wymiany wyczytanych na inne dla poszczególnych miejscowości, gdzie znajdowały się większe skupiska polskie względnie polskie organizacje.

Czy spotyka Pan jeszcze teraz swoich dawnych czytelników?

Obecnie już raczej nie spotykam czytelników byłej Biblioteki Polskiej, gdyż wielu z nich wymarło w czasie drugiej wojny światowej i po jej zakończeniu. Byli to przeważnie mieszkańcy pobliskich

wiosek pochodzenia robotniczo-chłopskiego. Ci, co czytali polskie książki, pozostali wierni swej polskości do końca życia.

Jakie funkcje pełnił Pan, oprócz zaszczytnej funkcji Bibliotekarza, w Związku Polaków?

Poza pracą bibliotekarza pełniłem służbę jako funkcjonariusz byłego Związku Polaków w Niemczech Dzielnicy I w Opolu i w Towarzystwie Szkolnym. Współorganizowałem zebrania członków Związku Polaków, Towarzystw Młodzieżowych, Śpiewaczych i innych. Z ramienia Towarzystwa Szkolnego zbierałem dane o wszelkich objawach nauki języka polskiego w szkołach niemieckich jak i parafiach.

Musiał Pan znać osobiście Arkę Bożka i innych czołowych działaczy Związku Polaków w Niemczech. Proszę nam powiedzieć coś na temat tych kontaktów.

Arkę Bożka znałem osobiście od 1925 roku, gdyż spotykaliśmy się często na zebraniach, naradach, zjazdach i imprezach polskich. Był prawdziwym Trybunem ludu śląskiego broniąc jego praw tak przed władzami niemieckimi jak i przed Komisją Mieszaną dla Górnego Śląska, powołaną na mocy Konwencji Genewskiej.

Z innych działaczy polskich ze Śląska Opolskiego znałem osobiście Jakuba Kanię z Siołkowic, Jana Wawrzynka, Alojzego Smółkę (z tymi dwoma ostatnimi byliśmy razem w obozie w Buchenwaldzie), Teodora Gadzińskiego, Kazimierza Malczewskiego, Jana Gomole, Franciszka Bucha, Jana Langowskiego. Teodor Gadziński i Jan Gomółka byli też z nami w obozie. Wszyscy, których wymieniłem wyżej, już nie żyją. Z żyjących znałem i kontaktowałem się z Pawłem Kwozkiem, Janem Rychelem ze Strzelec i wszystkim znanym Szymonem Koszykiem.

Jakie były dalsze losy Biblioteki?

Bibliotekę prowadziłem do 1936 roku, tj. do chwili otrzymania pracy w biurze Związku Spółdzielni Polskich w Niemczech. W 1939 roku biuro to zostało przeniesione do Wrocławia i od tego czasu, aż do wybuchu II wojny światowej, pracowałem we Wrocławiu, dokąd codziennie dojeżdżałem z Opola. Po mnie Bibliotekę objął były student i aktywista Związku Polaków Alojzy Główka z Mikulczyc, który po wybuchu wojny z Niemcami został aresztowany i wywieziony do Buchenwaldu. Nie wiem czy obecnie jeszcze żyje.

Co Pan obecnie najchętniej czyta?

Od szeregu lat najchętniej czytam wspomnienia i opowiadania o II wojnie światowej, obozach koncentracyjnych, o walkach partyzantów i Ruchu Oporu. Książki wypożyczam w Gromadzkiej Bibliotece Publicznej w Grudziach.

Co Pan myśli o swoich kolegach bibliotekarzach pracujących obecnie tu na Opolszczyźnie, w jakże innych warunkach?

Patrząc na niektóre biblioteki i porównując je z bibliotekami sprzed 45 laty, kiedy cały ich majątek mieścił się w szafie o wymiarze 80 : 120 cm, a tę niewielką ilość książek trzeba jeszcze było ukrywać, trudno nie zazdrościć dzisiejszym bibliotekarzom. Jakże inne były tamte czasy. Najczęściej spotykam się z kolegą Jaksym z Maliny. Innych bibliotekarzy widuję na naradach organizowanych przez Powiatową Bibliotekę, która stara się wszystkie nasze bolączki usuwać.

Lokale teraz są inne i młodzież czyta inne książki. Z lokalami bywa różnie, niektóre są dobre inne nie bardzo, ale istnieją perspektywy stałej dalszej poprawy i to cieszy.

Jakie imię nadał by Pan Bibliotece z okazji zbliżającej się rocznicy 50-lecia Związku Polaków w Niemczech?

O ile chodzi o nazwę, którą bym nadał jakiejś Bibliotece z okazji 50 rocznicy Powstania Związku Polaków w Niemczech to proponowałbym nazwać ją imieniem ks. dr Domańskiego, który długie lata był Prezesem Związku Polaków w Niemczech, i który zmarł w kwietniu 1939 roku. Położył wielkie zasługi dla utrzymania polskości na pograniczu, szczególnie w jego wsi parafialnej Zakrzewo, gdzie wybudował Polski Dom Ludowy, organizował polską szkołę i utworzył Bank Spółdzielczy. Był ogólnie znany i lubiany.

Rozmowę przeprowadziła

Janina Kościów

Analiza działalności bibliotek publicznych województwa katowickiego za rok 1971

Najważniejsze zadania bibliotek w roku 1971.

W roku 1971 Wojewódzka Biblioteka Publiczna postawiła przed bibliotekami zadania, które były kontynuacją problemów wynikających ze współzawodnictwa bibliotek pod hasłem „Pomnażamy dorobek PRL”. Koncentrowały się one wokół właściwej polityki gromadzenia i uzupełniania zbiorów oraz ich udostępniania, a w szczególności dotyczyły:

- uporządkowania stanu majątkowego zbiorów oraz wprowadzenia instrukcji MKiSzt z dnia 15. 8. 1970 w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych;
- zasad opracowania bibliotecznego zbiorów pozaksiążkowych;
- zakończenia prac nad przebudową katalogów rzeczowych w bibliotekach oraz zorganizowania centralnego opracowania zbiorów w bibliotekach powiatowych;
- opracowania perspektywicznych planów rozwoju sieci do roku 1985.

Rok oświatowy 1971/1972 ogłoszono w województwie „Rokiem upowszechniania plastyki i estetyki”, w związku z czym biblioteki w ciągu roku uzupełniały swoją planową działalność o tematykę i formy związane z akcją.

Powyższe zadania przekazane zostały bibliotekom w wytycznych do planu pracy na rok 1971.

Sieć bibliotek publicznych

W końcu roku 1971 na terenie województwa katowickiego działało ogółem 595 bibliotek, czyli o 6 więcej aniżeli w roku 1970, w tym:

- 1 Wojewódzka Biblioteka Publiczna,
- 32 biblioteki centralne tj.:
  - 18 bibliotek miejskich miast stanowiących powiaty,
  - 7 bibliotek powiatowych i miejskich,
  - 7 bibliotek powiatowych,
- 64 biblioteki osiedlowe i małomiejskie miast nie stanowiących powiatów,
- 250 bibliotek gromadzkich,
- 248 filii bibliotecznych, w tym:
  - 194 filii bibliotek miejskich miast stanowiących powiaty,
  - 54 — filie bibliotek powiatowych, w tym 33 filie bibliotek gromadzkich.

Sieć placówek dla dzieci stanowiło 26 filii bibliotecznych i 30 oddziałów.

Uzupełniały sieć 554 punkty biblioteczne, z tego 423 działające na wsi.

W ciągu roku 1971 na terenie naszego województwa powstało ogółem 13 nowych filii bibliotecznych (10 w miastach, 3 na wsi), ale w tymże samym okresie zamknięto lub przemianowano 6 filii oraz połączono PBP i MBP w PiMBP w Zawierciu; sieć bibliotek w województwie zwiększyła się zatem o 6 placówek.

Ogólna sieć punktów bibliotecznych w okresie sprawozdawczym zmniejszyła się o 21, w tym 2 w miastach, 19 w powiatach.

Na 1 placówkę biblioteczną w woj. katowickim przypadało w 1971 roku — 6.268 mieszkańców (w powiatach — 4.401, w miastach — 9.662), przy średniej krajowej 2.783 mieszkańców.

W NPG przewidywano, iż na koniec 1971 r. będzie w naszym województwie działało 626 placówek bibliotecznych. Planu nie wykonano, gdyż zamiast 17 otwarto tylko 13 placówek. Nie zorganizowano filii MBP w Bielsku-Białej, nie przydzielono pomieszczeń na brakujące biblioteki gromadzkie w pow. cieszyńskim, gliwickim i wodzisławskim.

Według założeń NPG liczba placówek bibliotecznych w wojew. katowickim w bieżącej pięcioletniej kształtować się winna jak następuje:

rok 1970 — liczba bibliotek ogółem	589	w tym na wsi	281
„ 1971 — „ „ „ „	606	„ „ „ „	286
„ 1972 — „ „ „ „	620	„ „ „ „	292
„ 1973 — „ „ „ „	635	„ „ „ „	299
„ 1974 — „ „ „ „	647	„ „ „ „	301
„ 1975 — „ „ „ „	660	„ „ „ „	305

W ciągu roku 1971 biblioteki naszego województwa, przy współpracy Miejskich lub Powiatowych Pracowni Urbanistycznych, przystąpiły do opracowania perspektywicznych planów rozwoju sieci bibliotek do roku 1985.

Sytuacja lokalowa bibliotek

W ciągu roku sprawozdawczego sytuacja lokalowa bibliotek uległa nieznacznej poprawie; łącznie w skali województwa biblioteki zwiększyły swój metraż o 3.276 m², w tym 605 m² samodzielnego budynku bibliotecznego w Czeladzi. (W roku 1970 przyrost ten wynosił 2.500 m²).

Najbliższe lata przynosić będą dalszą stopniową poprawę sytuacji lokalowej poprzez realizację zaplanowanych inwestycji bibliotecznych.

Ciągle jednak nie poprawiają się warunki bibliotek w małych pomieszczeniach. Nadal notujemy 15 placówek w lokalach niesamodzielnych, w tym 1 PBP, oraz 92 placówki w pomieszczeniach do 20 m², w tym 9 w miastach. Odnośne dane z roku 1970 przedstawiały się — 19 i 91.

Budżet

W wyniku decyzji władz partyjnych i państwowych wykonanie budżetu bibliotek publicznych w woj. katowickim było w roku 1971 o 5.000.000 tys. zł wyższe w stosunku do budżetu z roku 1970. Następująca tabela ilustruje plan i wykonanie budżetu:

Rok	Plan zł	Wykonanie zł	Wzrost wykonania
1970	49.000.000	49.000.000	
1971	54.000.000	54.000.000	5.000.000 zł
1972	62.000.000	62.000.000	
Plan			

Kadra

Według stanu z dnia 31. 12. 71 w bibliotekach publicznych woj. katowickiego zatrudniono ogółem 1.370 osób, w tym:

pracowników dział. podst.	1.075	w tym etat.	709	z tego w pow.	234
„ administr.	27	„ „	20	„ „	1
„ obsługi	268	„ „	43	„ „	15
	ogółem		772		250

W stosunku do roku 1970 nastąpił wzrost w ilości zatrudnienia pracowników działalności podstawowej o 26 osób, pracowników administracyjnych o 1 osobę oraz spadek o 15 zatrudnionych pracowników obsługi. Spadek ten wystąpił na skutek przejścia obowiązków sprzątanego przez bibliotekarzy.

W grupie bibliotek powiatowych nadal jedynie tylko PBP w Bielsku-Białej zatrudnia pracownika administracyjnego na etacie administr. W pozostałych bibliotekach czynności te wykonują pracownicy działalności podstawowej.

Pracownicy działalności podstawowej:

Treść	Ogółem pracowników	W tym działaln. podstawowej	W tym etatów dział. podst.	Ryczałt
WBP	22	17	16	1
Miasta	764	543	458	85
Powiaty	584	515	234	281
Ogółem	1.370	1.075	708	367

44,9⁰/₀ ogółu zatrudnionych bibliotekarzy posiada przygotowanie bibliotekarskie, w tym 14⁰/₀ wyższe. Odsetek bibliotekarzy z wykształceniem podstawowym wynosi 21,3⁰/₀.

Wydajność pracy bibliotekarzy wg stanu z dnia 31. 12. 71 obrazuje poniższa tabela:

Treść	Mieszkańców na 1 etat	Czytelników na 1 etat	Wypożyczeń na 1 etat
Powiaty	4.440	554	11.166
Miasta	3.895	542	12.391
Województwo	4.122	547	11.786

W roku 1971 og. w województwie zmniejszyło się obciążenie bibliotekarzy w stosunku do roku 1970 — mieszkańców z 4.215 na 4.122
czytelników z 554 547
nastąpił wzrost obciążenia wypożyczeniami z 11.691 w roku 1970
na 11.786 „ „ 1971

Zmniejszenie obciążenia ilością mieszkańców i czytelników zauważa się jedynie w miastach wydzielonych woj. katowickiego, natomiast w powiatach w roku ubiegłym obciążenie nie wykazywało tendencji spadkowych i wynosiło:

w roku 1970 — mieszkańców 4.425 w roku 1971 — 4.440
„ „ 1970 — czytelników 555 „ „ 1971 — 554
„ „ 1970 — wypożyczeń 10.585 „ „ 1971 — 11.166.

W ciągu 2 lat przeciętna roczna płaca w województwie na 100 mieszkańców wzrosła o 60 zł. Było to możliwe dzięki dofinansowaniu w grudniu 1971 roku funduszu plac bibliotekarzy w wysokości 222 tys. zł, z tego w miastach 211 tys. zł, na wsi 11 tys. zł.

Księgozbiory

W ciągu roku 1971 księgozbiory bibliotek publicznych woj. katowickiego wzrosły o 313.047 wol. i wynosiły ogółem 4.734.153 wol.

Na zakup książek w roku 1971 wydano 11.111.947 zł tj. o 438.433 zł więcej, ale zakupiono o 10.740 wol. mniej aniżeli w roku 1970. Przeciętna cena 1 nowo zakupionej książki w latach 1970 i 1971 kształtowała się jak następuje:

Treść	1970	1971
Powiaty	22,5	24,0
Miasta z WBP	25,8	27,5
Województwo	24,3	25,8

Struktura księgozbiorów w województwie przedstawia się jak poniżej:

Treść	Ogółem woluminów	w t y m					
		lit. pięknej dla dorosł.	%	Lit. piękn. dla dzieci	%	lit. popularnonaukowej	%
Powiaty	2,185,946	1,095,310	50,2	499,969	22,9	587,589	26,9
Miasta	2,548,207	1,181,977	46,7	484,636	19,0	872,376	34,2
Wojewódz.	4,734,153	2,277,287	49,5	984,605	20,8	1,459,965	30,6

Struktura księgozbiorów w powiatach wykazuje niedobory w zaopatrzeniu w literaturę popularnonaukową, w miastach — w literaturę dla dzieci. W roku 1971 zmniejszone środki na zakup wpłynęły na zahamowanie tempa doganiania kraju w zaopatrzeniu mieszkańców w książki. Okazuje to poniższa tabela:

Rok	Tomy na 100 mieszk.				Zak. tom na 100 mieszk.				Wydano zł na 100 mieszk.			
	Pow.	Mias.	Woj.	Kraj	Pow.	Mias.	Woj.	Kraj	Pow.	Mias.	Woj.	Kraj
1970	123,-	112,3	120,0	172,-	12,4	11,4	11,9	12,8	280,3	294,0	290,0	285,8
1971	130,-	123,5	125,-	180,-	11,3	11,5	11,4	13,4	278,8	308,3	297,9	325,9

Nadal aktualne jest zwiększenie zakupów w Rybnickim Okręgu Węglowym oraz w mieście Katowicach.

Wskaźniki zaopatrzenia w książkę wynoszą:

	1970	1971
dla powiatu rybnickiego	80,7	84,5
dla Katowic	84,0	85,6 na 100 mieszkańców.

W roku 1971 na prenumeratę czasopism wydano 1.772.553 zł tj 587.808 zł więcej aniżeli w roku 1970, z tego:

w powiatach —	684.661 zł
w miastach —	1.081.002 zł
w WBP —	6.890 zł

Wydatki na prenumeratę czasopism przedstawia poniższa tabela:

Treść	Wydano na prenumeratę na 100 mieszkańców	
	rok 1970	rok 1971
Ogółem województwo	32	47
w tym wieś	32	40

Jak widać z zestawienia, mimo wzrostu sum na prenumeratę czasopism ilość ta jest niewystarczająca, szczególnie jeśli się weźmie pod uwagę liczbę 224 czytelników działających w województwie, w tym 88 na wsi.

Czytelnicy

W roku 1971 z bibliotek naszej sieci korzystało ogółem 495.131 czytelników, co stanowi 13,2⁰/₀ w stosunku do liczby mieszkańców. Tak więc nastąpił wzrost liczby czytelników o 12.322 czyli o 2,5⁰/₀ w porównaniu ze stanem z roku 1970.

Struktura czytelników przedstawia się następująco:

Treść	Powiaty		Miasta		Województwo	
	1970	1971	1970	1971	1970	1971
Czytelnicy do lat 14	31,- %	31,5 %	24,- %	23,6 %	27,- %	27,- %
Czytelnicy od lat 15-19	27,5 %	27,1 %	24,9 %	25,7 %	26,- %	26,2 %
Czytelnicy od lat 20-29	21,1 %	21,3 %	22,9 %	23,8 %	22,3 %	22,7 %
Czytelnicy powyż. lat 30	20,- %	19,7 %	28,- %	26,7 %	24,6 %	23,7 %

W roku sprawozdawczym uległ niewielkiemu zmniejszeniu odsetek czytelników powyżej lat 30 (0,9⁰/₀).

Udostępnianie zbiorów

Czytelnicy woj. katowickiego wypożyczyli ogółem 10.666.654 wol. czyli o 481.696 wol. więcej aniżeli w roku 1970, co stanowi 4,7⁰/₀ wzrostu.

Wypożyczenia:

Rok	wypożyczenia ogółem	W tym literatury pop. nauk.	% wypoż. literatury pop. nauk.		Wypoż. wol. na 100 mieszk.		Liczba wypoż. na 1 czytelnika	
			Wojew.	Kraj	Wojew.	Kraj	Wojew.	Kraj
1970	10.184.958	1.640.098	16,1	16,2	227,-	387,1	21,4	19,1
1971	10.666.654	1.739.274	16,3	16,7	286,0	401,5	21,5	19,3

% struktury wypożyczeń kształtuje się jak następuje:

T r e ś ć	Powiaty		Miasta		Wojew.	
	1970	1971	1970	1971	1970	1971
Literatura piękna dla dzieci	37,9	37,7	26,7	26,6	30,9	30,9
„ „ dla dorosł.	48,6	48,5	33,7	33,4	33,9	32,8
„ popularnonaukowa	13,5	13,7	17,6	17,9	16,1	16,3
					Kraj	16,7

W roku sprawozdawczym wzrosła aktywność czytelników:

w 1970 r. liczba wypoż. na 1 czytelnika wynosiła 21,1

w 1971 r. liczba wypoż. na 1 czytelnika wynosiła 21,5.

Spadła natomiast liczba wypożyczeń na 1 książkę z 2,7 w 1970 r. na 2,2 w 1971 r.

Działalność czytelników obrazuje poniższa tabela:

Treść	Woluminy wyd. w czytelniach	
	1970	1971
Powiaty	87.124	99.185
Miasta	325.521	345.841
Województwo	410.645	445.025

Wypożyczenia międzybiblioteczne — w zestawieniu z rokiem 1970 — kształtowały się następująco:

	1970	1971
Wypożyczenia ogółem	10.065	9.652
w tym biblioteki powiatowe	5.908	6.534
biblioteki miejskie	2.453	1.621
WBP	1.704	1.497

Najwięcej wypożyczeń w grupie bibliotek powiatowych przypada na PBP w Cieszyń — 2.247 wol. — w grupie bibliotek miejskich na MBP w Katowicach 267 wol.

Koła Przyjaciół Bibliotek

KPB na terenie woj. katowickiego od kilku lat wykazują tendencję spadkową. Działalność ich za lata 1970 i 1971 obrazuje poniższa tabela:

Treść	Liczba Kół		Składki członkowskie	
	1970	1971	1970	1971
Powiaty	172	174	91.899	117.645
Miasta	146	141	501.355	381.941
Województwo	318	315	593.254	499.586

W roku 1971 liczba KPB zmniejszyła się ogółem o 3, przy czym spadek nastąpił wyłącznie w miastach o 5; w powiatach zanotowano wzrost o 2 Koła. Koła Przyjaciół Bibliotek w powiatach były bardziej aktywne aniżeli w miastach, świadczy o tym również wzrost wysokości zebranych składek. Najwyższą liczbę kół jak i wysokość składek w grupie bibliotek powiatowych wykazuje PiMBP w Tarnowskich Górach (29 kół — 32.285 zł składek); w grupie bibliotek miejskich najwyższą liczbę kół notuje MBP w Rudzie Śląskiej — 17, natomiast najwięcej składek zebrała MBP w Zabrze — 87.946 zł.

Działalność oświatowa bibliotek

Rok 1971 na odcinku działalności oświatowej w bibliotekach woj. katowickiego upłynął pod znakiem upowszechniania i propagandy literatury beletrystycznej, społeczno-politycznej i regionalnej.

Działalność upowszechniania wyznaczały przypadające na ten okres obchody rocznic państwowych oraz akcje i imprezy czytelnicze o charakterze ogólnopolskim i regionalnym, jak np.:

- konkursy ogólnopolskie: „Złoty Kios dla twórcy, srebrne dla czytelników” (VIII etap), „Blżej książki współczesnej” (VI etap),
- turniej czytelniczy ZMS,
- konkurs na znajomość literatury radzieckiej (wspólnie z ZW TPPR), konkursy wojewódzkie:
- współzawodnictwo bibliotek pod hasłem „Człowiek—Świat—Polityka”,
- konkurs na najlepiej pracujący punkt biblioteczny,
- konkurs na najlepiej pracującą czytelnię.

W bibliotekach dziecięcych zapoczątkowano turniej kopernikowski pod nazwą „Od Kopernika do lotów kosmicznych”.

W ramach akcji czytelniczych i oświatowych biblioteki zorganizowały w roku sprawozdawczym szereg spotkań, odczytów, wystaw, które ilustruje poniższa tabela:

Treść	Spotkania		Odczyty		Wystawki	
	1970	1971	1970	1971	1970	1971
Powiaty	164	141	400	503	1.680	1.774
Miasta	126	138	187	282	2.817	1.258
Województwo	290	279	587	785	4.497	3.032

W roku sprawozdawczym WBP otrzymała za współpracę z TPPR Złotą Odznakę Honorową TPPR.

Z środków Prezydium WRN wydano na nagrody:

- w konkursie „Jak propaguję książkę radziecką” . . . . . 9.000 zł
- „ „ „Na najlepiej pracujący punkt biblioteczny” . . . . . 10.000 zł
- „ „ „Na najlepiej pracującą czytelnię” . . . . . 9.000 zł
- „ „ „Mikołaj Kopernik. Życie i dzieło” . . . . . 17.500 zł
- we współzawodnictwie „Człowiek—Świat—Polityka” . . . . . 45.700 zł

Wskaźniki porównawcze z działalności bibliotek miejskich
woj. katowickiego za lata 1970—1971

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Biblioteka	Lata	Liczba mieszk. na 1 plac.	Wyd. zł. na zakup książek/100 mieszk.	Zakup wol. na 100 mieszk.	Liczba wolumin. na 100 mieszk.	Liczba czyteln. na 100 mieszk.	Liczba wyp. na 100 mieszk.	Liczba wyp. na 1 czyteln.	Liczba wyp. na 1 książkę	Licz. wyp. lit. p-nauk. na 100 wyp. ogółem	Liczba mieszk. na 1 etat	Liczba czyteln. na 1 etat	Liczba wyp. na 1 etat	Liczba etat ogół. prac. dz. podst. i admin.	
Bedzin	1970	8.545	214	8,6	149,7	20,4	304,0	14,9	2,0	18,7	4.800	985	14.604	9,9	
	1971	8.508	266	10,6	155,8	15,6	348,8	27,5	2,2	19,2	4.254	658	14.839	10,0	
Bielsko-Biala	1970	9.482	507	12,2	155,0	21,5	525,0	24,5	5,5	18,5	2.842	606	14.609	56,7	
	1971	8.918	565	15,1	162,9	22,5	498,6	22,1	5,1	19,5	2.604	586	15.008	41,1	
Bytom	1970	8.139	265	11,5	111,7	10,5	202,0	19,6	1,8	15,9	4.770	495	9.659		
	1971	8.157	295	10,7	112,1	10,5	229,5	22,2	2,0	16,4	4.679	484	10.741	40,0	
Chorzów	1970	8.926	250	9,4	103,0	14,9	346,0	25,1	5,5	17,8	5.587	557	12.418		
	1971	8.942	219	10,0	111,2	15,6	372,2	25,8	5,5	19,5	5.579	558	15.514	42,5	
Cieszyn	1970	8.296	655	24,1	198,7	20,9	448,0	21,4	2,2	25,2	2.265	475	10.151		
	1971	8.527	559	15,0	210,1	20,2	460,0	22,7	2,1	22,2	2.152	450	9.794	12,0	
Czeladź	1970	7.826	407	16,9	148,0	14,2	325,0	27,7	2,2	14,5	3.954	561	12.792		
	1971	10.886	240	9,1	151,7	12,7	200,5	15,0	1,5	15,5	5.629	460	7.275	9,0	
Czeszochowa	1970	9.952	531	10,6	122,2	17,7	407,0	22,1	3,5	28,5	5.541	608	15.477		
	1971	9.990	280	10,1	120,2	19,1	446,2	25,5	5,4	26,7	5.220	616	14.556	59,0	
Dąbrowa Górna	1970	10.254	519	11,5	112,5	14,5	243,0	21,0	2,1	17,4	5.969	458	9.650		
	1971	10.599	455	15,5	124,2	12,0	267,5	22,1	2,1	18,5	4.026	485	10.762	15,5	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Biblioteka	Lata	Liczba mieszk. na 1 ploc.	Wyd. zł na zakup książek/100 mieszk.	Zakup wol. na 100 mieszk.	Liczba wolumin. na 100 mieszk.	Liczba czyteln. na 100 mieszk.	Liczba wypoż. na 100 mieszk.	Liczba wypożecz. na 1 czyteln.	Liczba wypożecz. na 1 książkę	Licz. wyp. lit. p-nauk. na 100 wyp. ogółem	Liczba mieszk. na 1 etat	Liczba czyteln. na 1 etat	Liczba wypożecz. na 1 etat	Liczba etat ogół. prac. dz. podst. i admin.	
Gliwice	1970	9,984	512	11,8	110,0	11,8	294,0	24,8	2,2	14,0	4,830	574	14,232		
	1971	9,545	506	12,0	119,2	12,0	297,4	24,7	2,4	15,0	4,633	538	13,816	57,0	
Katowice	1970	12,444	250	7,4	84,0	10,0	274,0	26,5	3,5	15,0	4,703	488	12,852		
	1971	12,240	259	9,1	85,6	11,0	270,0	24,4	3,1	14,5	4,737	536	13,100	63,0	
Mysłowice	1970	6,529	488	22,6	167,7	15,5	320,0	26,5	1,8	17,7	3,433	415	11,012	12,5	
	1971	7,522	456	15,5	179,9	12,1	332,1	27,5	1,8	17,0	3,670	444	12,187		
Ruda Śląska	1970	6,740	276	14,5	110,9	12,0	234,0	19,4	2,1	13,1	4,465	537	10,947		
	1971	7,160	261	9,5	116,5	12,0	227,4	19,0	1,9	14,0	4,475	535	10,177	52,0	
Rybnik	1970	10,218	464	14,2	83,0	14,9	170,0	14,0	2,5	15,4	4,808	674	9,368		
	1971	10,989	596	18,5	87,8	15,2	251,7	16,5	2,8	17,6	4,186	657	10,357	10,5	
Siemianowice	1970	7,450	251	11,5	117,0	12,5	353,0	26,9	2,7	18,9	5,364	665	17,846		
	1970	6,775	347	12,6	126,0	12,9	295,0	22,8	2,5	16,9	4,438	574	13,150	15,2	
Sosnowiec	1970	12,118	504	12,2	130,5	16,5	353,0	21,2	2,6	21,5	5,285	538	11,558		
	1971	12,105	575	19,5	136,7	16,8	362,4	21,1	2,5	21,9	5,000	538	11,578	45,4	

Biblioteka	Lata	Liczba mieszk. na 1 plac.	Wyd. zł na zakup książek, 100 mieszk.	Zakup wol. na 100 mieszk.	Liczba wolumin. na 100 mieszk.	Liczba czyteln. na 100 mieszk.	Liczba wypoz. na 100 mieszk.	Liczba wypoz. na 1 czyteln.	Liczba wypoz. na 1 książkę	Liczba wypoz. lit. pop. nauk. na 100 wyp. og.	Liczba mieszk. na 1 etat	Liczba czyteln. na 1 etat	Liczba wypożycz. na 1 etat	Liczba etat. ogół. prac. dz. podst. i admin.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Świętochłowice	1970	11.507	547	16,7	115,6	15,5	256,0	25,5	2,1	14,6	4.795	480	12.285	12,0
	1971	11.443	262	9,6	121,0	9,7	222,0	22,8	1,8	16,3	4.768	461	10.588	
Tychy	1970	11.817	574	15,7	138,2	15,9	301,0	21,6	2,3	15,4	3.959	547	11.865	22,5
	1971	10.399	425	17,7	131,3	15,3	383,6	25,0	2,5	15,9	3.235	495	12.412	
Zabrze	1970	11.772	255	8,4	125,6	12,2	281,0	23,0	2,2	11,3	4.497	547	12.653	47,0
	1971	11.543	529	10,9	135,6	12,6	303,4	24,0	2,2	11,1	4.175	526	12.671	
Miasta woj. katowick.	1970	9.711	294	11,4	112,3	13,6	307,0	22,5	2,6	17,6	4.063	535	12.472	508,6
	1971	9.851	308,5	11,5	123,5	13,9	312,0	22,8	2,3	18,4	3.895	542	12.591	
Wojewódz. katowickie	1970	6.234	290	11,9	120,0	13,1	277,0	21,4	2,7	16,1	4.215	534	11.691	526,0
	1971	6.368	297,9	11,4	125,0	13,2	286,0	21,5	2,2	16,3	4.122	547	11.786	
Polska	1970		225,1	12,8	172	20,3	387,1	19,1		16,2				526,0
	1971	2.783	325,9	13,4	180	20,8	401,5	19,3	2,2	16,7				

**Wskaźniki porównawcze z pracy bibliotek powiatowych
za lata 1970 i 1971**

Lp.	Biblioteka PBP, PiMBP	R o k	Liczba miesz. na 1 plac.	Wydano zł na zakup na 100 miesz.	Zakup tomów na 100 mieszk.	L i e z b a						L i e z b a		
						tomów na 100 miesz.	czyteln. na 100 miesz.	wypoż. na 100 miesz.	wypoż. na 1 czyteln.	wypoż. na 1 książkę	% wypoż. liter. pozabiel.	miesz. na 1 etat	czyteln. na 1 etat	wypoż. na 1 etat
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	Będzin	1970	4.596	344,8	16	133	10,3	225	22,0	1,6	13,2	4.512	467	10.118
		1971	4.616	287,5	12	142	10,4	225	22,3	1,6	15,6	4.294	448	10.026
2.	Bielsko- Biała	1970	3.178	259,3	11	134	14,6	288	19,6	2,1	15,	3.469	509	9.994
		1971	3.330	211,4	9	140	14,9	286	19,5	2,0	12,7	3.500	521	10.141
3.	Cieszyn	1970	3.858	388,2	16	180	19,7	290	15,5	1,6	14,4	3.385	633	9.821
		1971	3.959	411,4	16	190	17,9	303	17,0	1,6	13,5	3.200	583	10.000
4.	Często- chowa	1970	3.450	270,3	13	135	13,3	286	21,5	2,1	13,3	3.724	495	10.647
		1971	3.408	316,3	14	140	13,5	300	22,1	2,0	16,6	3.678	498	10.023
5.	Gliwice	1970	4.130	209	9	105	13,7	310	22,5	2,9	14,2	5.193	716	16.112
		1971	4.173	246,1	9	111	13,7	317	23,1	2,8	14,4	5.101	700	16.200
6.	Kłobuck	1970	3.398	309	12	148	13,8	217	15,7	1,4	12,3	2.862	394	6.197
		1971	3.492	287,8	10	157	14,3	245	17,0	1,6	11,0	2.705	390	6.644
7.	Lubliniec	1970	3.320	318,2	15	150	14,4	296	20,5	1,9	12,5	3.705	534	10.981
		1971	3.411	331,6	13	156	13,7	300	21,5	2,0	14,3	3.773	517	11.174
8.	Myszków	1970	3.731	337,9	15	153	13,8	332	21	1,9	13,5	3.309	525	10.977
		1971	3.723	331,3	15	159	14,2	300	21	1,9	12,4	3.270	463	9.817

Lp.	Biblioteka PBP, PiMBP	R o k	Liczba mieszk. na 1 plac.	Wydano zł na zakup na 100 mieszk.	Zakup tomów na 100 mieszk.	L i c z b a						L i c z b a		
						tomów na 100 mieszk.	czyteln. na 100 mieszk.	wypoż. na 100 mieszk.	wypoż. na 1 czytel.	wypoż. na 1 książkę	wypoż. literat. pozahel.	mieszk. na 1 etat	czyteln. na 1 etat	wypoż. na 1 etat
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
9.	Pszczyna	1970	2.854	264,9	12	165	15,5	291	18,8	1,7	11,0	5.011	465	8.764
		1971	2.795	350,6	14	172	16,7	340	50,0	1,9	11,7	5.187	465	10.406
10.	Rybnik	1970	5.623	189,9	8	80,7	8,3	135	16,2	1,6	15,3	6.739	565	9.124
		1971	5.580	179,2	9	84,5	8,1	136	16,6	1,6	15,0	6.617	540	9.007
11.	Tarno- wskie G.	1970	6.227	315,5	15	105	11,6	240	20,6	2,2	12,2	6.086	710	14.656
		1971	6.310	217,7	8	115	11,3	234	20,6	2,1	12,2	6.010	682	14.072
12.	Tychy	1970	5.568	282,9	13	110	11,5	209	18,4	1,8	15,6	6.647	755	15.902
		1971	5.400	291,0	12	118	11,9	237	20,0	2,0	16,2	6.907	784	15.677
13.	Wodzisław	1970	5.981	249,1	12	104	9,2	170	18,2	1,6	12,5	6.188	575	10.475
		1971	6.434	189,2	9	102	9,0	170	18,8	1,7	12,4	6.344	570	10.768
14.	Zawiercie	1970												
		1971	6.416	364,0	15	156	15,5	295	19,0	3,1	16,9	5.854	596	11.371
Średnia dla powiatów		1970	4.275	280,5	12,4	123	12,5	224	19	1,9	13,5	4.425	555	10.585
Średnia dla miast		1971	4.401	278,8	11,3	150	12,4	246	19	1,9	13,7	4.440	554	11.166
Średnia dla województwa		1970	9.711	294,0	11,4	112,3	13,6	307	25,5	2,6	17,6	4.063	553	12.472
Średnia dla województwa		1971	9.662	308,5	11,5	123,5	13,9	318,1	23,0	2,6	17,9	3.895	542	12.391
Średnia dla województwa		1970	6.254	290,0	11,9	120,0	15,1	277	21,1	2,7	16,1	4.215	554	11.691
Średnia dla województwa		1971	6.268	297,9	11,4	155	13,2	286	21,5	2,7	16,3	4.122	547	11.786
Średnia dla kraju		1970		285,1	12,4	172	20,3	387,1	19,1	—	16,2	—	—	—
Średnia dla kraju		1971	2.785	325,9	13,8	180	20,8	401,5	19,3	2,2	16,7	—	—	—

Gromadzenie zbiorów w sieci bibliotek miejskich

OD REDAKCJI :

W dniach 2—4 lutego br. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach zorganizowała konferencję dla dyrektorów i kierowników biblioteki wojew. katowickiego. Zasadniczą tematykę wspomnianej konferencji stanowiły zagadnienia dotyczące:

- *spraw organizacyjnych bibliotek,*
- *gromadzenia i uzupełniania zbiorów w placówkach sieci bibliotek publicznych w mieście oraz w bibliotekach w powiecie,*
- *użytków w bibliotekach publicznych.*

Redakcja, w związku z ciągłą aktualnością poruszanych spraw, ma zamiar opublikować na łamach naszego kwartalnika część materiałów konferencyjnych.

Poniżej przedstawiamy jeden z wygłoszonych referatów zachęcając jednocześnie naszych bibliotekarzy do podjęcia dyskusji na przedstawione tematy.

W związku z ciągłym napływem czytelników i rozszerzaniem się funkcji biblioteki, koniecznością staje się określenie, przynajmniej w przybliżeniu, co kupować, co gromadzić, w jakich ilościach i dla kogo? Określenie jakości i profilu księgozbioru biblioteki publicznej staje się obecnie problemem nr 1.

Literatura fachowa na temat gromadzenia zbiorów jest bardzo uboga. (Ważniejsze pozycje zamieszczam na końcu). Znaleźć jeszcze można trochę materiałów dotyczących gromadzenia zbiorów w bibliotekach naukowych i szkół wyższych. Większość publikowanych artykułów na temat gromadzenia zbiorów w bibliotekach publicznych dotyczy wybranych dziedzin — szczególnie literatury społeczno-politycznej oraz okresu, kiedy wprowadzono zdecentralizowany zakup tzn. lat 1957—1958.

F. Czerwijowski w swoim podręczniku wydanym w 1919 r. pisał: „Na ogół książki można podzielić — pod względem ich wartości dla bibliotek powszechnych — na trzy grupy: 1) książki pożyteczne, 2) obojętne i 3) szkodliwe”. Do książek pożytecznych zalicza Czerwijowski takie, „które mogą mniej lub więcej dodatnio wpływać na rozwój i doskonalenie władz umysłowych i moralnych czytelnika lub na polepszenie jego bytu materialnego”. Do obojętnych — książki, „które nie spazją umysłu czytelnika ani jego duszy, ale też i nie przyniosą mu żadnego pożytku”; szkodliwych kupować nie należy.

J. Grycz w „Bibliotekarstwie praktycznym” pisał, iż zasoby bibliotek decydują o warunkach i możliwościach ich działania. W bibliotece powszechnej, nazywanej przez niego oświatową, zgodnie z jej zadaniami, nakazywał gromadzić i posiadać „przede wszystkim, a może w ogóle — materiały aktualne, żywe, ciągłe i właśnie w danym czasie żądane”. Wszystkie inne jego zdaniem należy przekazywać bibliotekom naukowym, które winny gromadzić książki zgodnie ze swą specjalizacją, bez względu na datę ich wydania, zaś biblioteki powszechne materiały aktualne, żywe, stale odświeżane.

Grycz sformułował treści do dzisiaj aktualne dla wszystkich bibliotekarzy, których zobowiązywał do chronienia czytelnika przed literaturą bezużyteczną i ogłupiającą, nakazując im równocześnie gromadzić i udostępniać książki szerzące wiedzę, wyjaśniające zjawiska istniejącej rzeczywistości oraz związane z przebudową polityczną, społeczną, gospodarczą i kulturalną, propagujące idee i przedsięwzięcia państwa”.

Zarządzenie nr 14 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 4 lutego 1971 zatłwiło od szeregu lat wysuwany postulat, ustanawiając wskaźniki zaopatrzenia bibliotek w nowości wydawnicze na lata 1971—1980. Według zarządzenia dolna granica wskaźników zaopatrzenia bibliotek w nowości wydawnicze nie może być niższa niż 13 woluminów na 100 mieszkańców zamieszkujących teren oddziaływania biblioteki, (tu dyskusyjna sprawa terenu oddziaływania biblioteki — kompletność sieci?), a dla bibliotek, których stan księgozbioru jest niższy od 1,5 wolumina na mieszkańca — 18 książek na 100 mieszkańców. Ten właśnie wskaźnik, wskaźnik dopływu nowości, winien przede wszystkim decydować o tym, czy księgozbiór biblioteczny jest aktualny, czy nie.

Nieco wcześniej wydana instrukcja w sprawie zasad ewidencji materiałów bibliotecznych rozwiłtuje inną kwestię, umożliwiającą utrzymanie stałej aktualności księgozbiorów. § 32 punkt 2 instrukcji — mówi, iż dopuszczalne jest 100% ubytków w stosunku do przybytku. Daje to bibliotekarzom olbrzymie możliwości, tym większe, iż cytowana instrukcja zobowiązuje do tworzenia magazynów druków zbędnych, a więc stwarza możliwość stosunkowo prostego postępowania z książkami wycofanymi z księgozbioru.

O rodzaju i strukturze gromadzonego w bibliotekach księgozbioru decyduje jej funkcja i przeznaczenie. Współzależność tę próbuje określić J. Kowalski w swoim artykule zamieszczonym w Przeglądzie Bibliotecznym nr 3/4 z 1968 roku. Potrzeby czytelników bibliotek powszechnych klasyfikuje Kowalski w/g 3 grup:

- 1 — czytelnictwo podstawowe (literatura piękna i rozrywkowa),
- 2 — poziom średni (zaspokajanie potrzeb oświatowych)
- 3 — poziom wyższy (zaspokajanie potrzeb naukowych).

Zdaniem autora te trzy poziomy potrzeb czytelnicy wyznaczają trzy rodzaje lub, nazwijmy to, stopnie organizacyjne bibliotek, w zależności od struktury księgozbiorów mających zaspokajać te potrzeby czytelnice. Biblioteki wielkomiejskie zaspokajają potrzeby czytelnice w zakresie

wszystkich trzech poziomów, biblioteki miast średniej wielkości oraz biblioteki dzielnicowe ograniczają swe usługi dla czytelników do zakresu podstawowego i średniego. Pozostałe biblioteki, w naszym przypadku filie, zaspokajają w głównej mierze potrzeby czytelnicze z zakresu podstawowego, w niewielkim stopniu z zakresu średniego.

Podział ten można by zapewne poddać dyskusji, jednak z braku innych koncepcji przyjąłem tę.

Z bibliotek publicznych korzystają czytelnicy o bardzo zróżnicowanym poziomie wykształcenia oraz o różnorodnym zakresie zainteresowań. Ze względu na stosunkowo prostą drogę wypożyczenia książki w bibliotece publicznej zgłaszają się do niej czytelnicy z różnymi zapotrzebowaniami, które jednak nie zawsze mogą być zaspokajane.

Różnorodność poziomu wykształcenia odbiorców zmusza bibliotekę publiczną do gromadzenia księgozbiorów o profilu uniwersalnym. W bibliotekach publicznych beletrystyka stanowi około 50% księgozbiorów. Trudności z gromadzeniem zbiorów nasuwają się nie tylko w momencie ustalenia % księgozbiorów wg. tradycyjnego podziału na literaturę piękną, dziecięcą i popularnonaukową, ale również i w tych podstawowych grupach, że nie wspomnę o tym, iż brak jakichkolwiek materiałów obrazujących stan faktyczny i przybytek w poszczególnych działach. W literaturze popularnonaukowej, przynajmniej w Katowicach, najwięcej miejsca zajmują książki z działów 80, 82, 3, 9, — słabo natomiast reprezentowane są nauki ścisłe — matematyka, fizyka, chemia, medycyna i inne.

Weźmy na początek najpoważniejszą pod względem ilościowym grupę księgozbiorów, tzn. literaturę piękną. Pierwsze pytanie, jakie — moim zdaniem — narzuca się to, co należy gromadzić, aby zachować i utrzymać rangę godną powszechnej biblioteki publicznej, a jednocześnie sprostać wymaganiom czytelników, żądających od biblioteki publicznej zapewnienia korzystania z literatury pięknej w szerokim tego słowa znaczeniu. Uważam, że literatura ta winna stanowić taki sam obiekt zainteresowania jak gromadzenie literatury popularnonaukowej i nie wolno nam jej traktować, zarówno w momencie gromadzenia jak i udostępniania, jako literatury podrzędniejszego gatunku. Osobiście nie zgadzam się z tendencjami, iż struktura księgozbiorów w bibliotekach publicznych winna przesunąć się w kierunku literatury popularno-naukowej na tyle, by osiągnęła ona 70% w stosunku do całości księgozbioru. Należałoby wówczas pomyśleć o stworzeniu odrębnego typu bibliotek, a więc kolejnej sieci wypożyczalni literatury pięknej i rozrywkowej. Praktyka czytelnika w bibliotekach publicznych potwierdza zdanie, wypowiedziane przez Escarpita: „Lepsza jest literatura mierna, która nawiązuje dialog z własnym narodem, niż dobra literatura, głucha na głos tych do których przemawia, i których potrzeby powinna wyrażać”. Jedyną bazą czytelniczą nie mogą być tylko powieści awangardowe i arcydzieła. Na codzienność czytelniczą składa się także literatura popularna; chodzi tylko o zachowanie odpowiednich propozycji zarówno w jej uzupełnianiu jak i udostępnianiu.

Przy uzupełnieniu literatury pięknej bibliotek nie wydaje się słuszne czynienie ustępstwa na rzecz literatury miernej, sensacyjnej czy małowartościowych debiutów. Nie można jednak wytworzyć u czytelników przekonania, iż „kryminał” jest w bibliotece owocem zakazanym.

Problem literatury pięknej w wypożyczalni to ciągle jeszcze zagadnienie trudne do rozwiązania. W zasadzie każda nowość wydawnicza jest chętnie czytana bez względu na jej wartość. Dużą rolę odgrywa tu snobizm czytelniczy, gdyż każdy czytelnik chce czytać książki, o których aktualnie się mówi i pisze, omawia radio i telewizja. Nowości w bibliotekach uzyskują w pierwszym roku pobytu w wypożyczalni około 20 wypożyczeń

rocznie. Po paru miesiącach zainteresowanie danym tytułem maleje aż do całkowitego zapomnienia. Tu ktoś może powiedzieć, że od bibliotekarza zależy, czy dana książka ulegnie zapomnieniu, czy nie. Na pewno w jakimś stopniu tak, ale bywają wydawnictwa, których treść przede wszystkim, a forma artystyczna obok tego powodują, iż ulgają one naturalnej selekcji. Czas działa na korzyść dobrego księgozbioru odrzucając od niego plewy. Los taki spotka chyba wiele pozycji aktualnie wydawanych, choćby dla przykładu z serii „Autentyk”.

Bibliotekarz, chcąc zapewnić trwałość i atrakcyjność swojemu księgozbiorowi, ma jeszcze jedno trudne zadanie: co robić z debiutami i nieznanymi autorami? Powieści mało znanych autorów, debiuty pisarzy, którzy z uwagi na swoje środowisko i tematykę mogą uzyskać zainteresowanie tylko w określonym kręgu? Tym bardziej, iż wiadomo, że notki księgarskie są nastawione na reklamę handlową i nie zawsze dają obiektywną ocenę dzieła, zaś „Nowe Książki” są spóźnione. Pozostaje chyba tzw. „nos” ewentualnie pomoc czasopism, które wcześniej drukują fragmenty co ciekawszych książek przygotowywanych do wydania.

Księgozbiór filii bibliotecznej winien w zasadzie posiadać wszystko co czytelnikowi na poziomie średnim jest potrzebne. Książkę specjalistyczną potrzebną jednemu czy kilku czytelnikom powinna zapewnić biblioteka główna lub czytelnia naukowa. Księgozbiór biblioteki głównej winien być tak dobierany, aby był uzupełnieniem księgozbiorów filii oraz zaspokajał bardziej indywidualne wymagania czytelników. Jest wiele wydawnictw, które nie znajdują się w księgozbiorach filii, a które na pewno winny się znaleźć w bibliotece głównej, i to nawet w kilku egzemplarzach.

Poza dużymi specjalistycznymi i ogólnymi encyklopediami oraz słownikami znajdują się tu dla przykładu takie wydawnictwa jak:

„Dokumentacja w badaniach”

Hauser: Filozofia historii sztuki

Historia nauki polskiej

Zarys historii budowy miast — Wróbla — itp.

Uniwersalność księgozbiorów filii polegałaby na rozbudowywaniu tych działów i dziedzin wiedzy, które cieszą się największym zainteresowaniem i są wydane przy przystępnej dla czytelnika ze średnim wykształceniem formie, a więc cybernetyka, historia wojen, psychologia, gospodarstwo domowe, turystyka, sport, fotografika, współczesna krytyka literacka, podróże, pamiętniki itp.

Dobra książka popularnonaukowa sama toruje sobie drogę do czytelnika, czego najlepszym przykładem są liczne wypożyczenia niektórych dzieł.

Biblioteka publiczna, szczególnie jej niższy stopień organizacyjny — filia — nie może stanowić biblioteki-archiwum. Poza głównym trzonem księgozbioru, na który składają się dzieła, które weszły, w wypadku beletrystyki i poezji. do historii i literatury, stanowią obowiązkową lub uzupełniającą lekturę szkolną i są już utworami klasycznymi, reszta winna być traktowana jako pozycje, które zostaną wcześniej lub później wyparte przez napływające nowe treści.

To samo dotyczy literatury popularnonaukowej. W filii bibliotecznej winny się znajdować książki o charakterze podręcznikowym lub książki zawierające aktualne treści, książki popularyzujące wiedzę o świecie współczesnym. Natomiast dzieła o charakterze historycznym (nie historia jako taka) znajdzie czytelnik w bibliotece głównej lub naukowej.

W doborze literatury popularnonaukowej należy kierować się programami działających na danym terenie szkół wyższych i średnich, gdyż mimo wszystko czytelnikami najczęściej korzystającymi z księgozbiorów popular-

nonaukowych jest młodzież ucząca się oraz ludzie dokształcający się systemem wieczorowym, im więc przede wszystkim należy się nasza uwaga przy gromadzeniu i uzupełnianiu zbiorów.

Nie można pomijać sieci innych bibliotek działających w mieście, szczególnie specjalistycznych i naukowych. Współpraca i podział zadań pomiędzy bibliotekami działającymi w obrębie miasta jest sprawą bardzo istotną przy ustalaniu profilu księgozbioru.

Niezależnie od tego co powiedziano wyżej, każda biblioteka powiatowa zobowiązana jest do systematycznego gromadzenia literatury dotyczącej regionu, jak i wychodzącej spod pióra ludzi z regionem związanych. Tutaj wymagana jest daleko idąca skrupulatność i dokładność w gromadzeniu i wykorzystaniu wszystkich możliwości, od zakupu bieżącej produkcji wydawniczej po szczegółową penetrację katalogów antykwarycznych.

Dokumenty życia społecznego

W „Podręcznym Słowniku Bibliotekarza” Więckowskiej-Pliszczyńskiej definicja dżs-u (dokumentu życia społecznego) brzmi następująco: „Dokumenty życia społecznego — wydawnictwa dotyczące życia i działalności stowarzyszeń, związków, partii, instytucji, zwykle nie przeznaczone do handlu księgarskiego”. Na temat tej definicji można by dyskutować, gdyż nie jest cechą dżs-ów to, że nie są one przeznaczone do handlu księgarskiego. W chwili obecnej np. plakaty można nabyć tylko drogą zakupu w Domu Książki. Terminologia dżs-ów nie jest właściwie jeszcze jednoznacznie ustalona. Edward Chelstowski w książce „Dokumenty życia społecznego w bibliotece” analizuje definicję dżs-u z różnych punktów widzenia. Niesłuszne jest określenie dżs-ów według cech formalnych i utożsamianie ich z ulotkami. W wyniku analizy pojęcia Chelstowski proponuje następującą definicję: „Dżs-y to materiały biblioteczne o wartości użytkowej i potencjonalnej wartości stałej, odzwierciedlające w formie wydawnictw działalność grup społecznych, publikowane dla osiągnięcia konkretnych celów praktycznych, przeznaczone dla określonych kręgów odbiorców, odbiegające swą formą od typowych form wydawniczych, nie zawsze przeznaczone do handlu księgarskiego, nadające się w bibliotece do opracowania grupowego”. — Autor traktuje tę definicję jako roboczą.

Przed przystąpieniem do gromadzenia dżs-ów należy ustalić listę instytucji sprawczych, z których dżs-y będą gromadzone. Postuluje się, aby dżs-y gromadzić od pewnego momentu nie cofając się wstecz.

W gromadzeniu dżs-ów dużą rolę odgrywa pasja kolekcjonerska i poświęcenie bibliotekarza, tylko wtedy bowiem można osiągnąć pewne wyniki.

Wybór podstawowej literatury

1. Świdzki B.: **Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia**. W-wa 1964.
2. Siekierski S.: **Analiza zakupu i wykorzystanie książek w bibliotekach powszechnych w latach 1957—1958**. W-wa 1959.
3. Siekierski S., Ankukowicz J.: **Uzupełnianie i wykorzystanie zbiorów w bibliotekach publicznych i związków zawodowych w latach 1960—1963**. W-wa 1965.
4. Siekierski S., Ankukowicz J.: **Nowości w bibliotekach publicznych**. W-wa 1970.

O zbiorach pozaksiążkowych

(Zestaw bibliograficzny)

Tempo współczesnego życia, nierozzerwalnie związanego z mechanizacją, wkraczać zaczyna również i do bibliotek. Wyposażone w magnetofony i adaptory, biblioteki posiadają m.in. taśmy magnetofonowe i płyty, które muszą być odpowiednio przygotowane i uporządkowane. Przystosowanie biblioteczne wymienionych form zapisu słowa nie należy do najłatwiejszych. Nie można tu bowiem zastosować przepisów katalogowania alfabetycznego Grycza i Borkowskiej, a przepisy obowiązujące dla zbiorów nieksiążkowych po prostu nie istnieją. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku mikrofilmów, różnego rodzaju form mikro- i fotoreprodukcji oraz dokumentów życia społecznego. Nie sposób, aby uniknąć tych trudności, zrezygnować z gromadzenia zbiorów pozaksiążkowych. Zadaniem niniejszego zestawu bibliograficznego jest ułatwienie wyboru, odpowiedniej dla warunków i możliwości danej biblioteki, metody opracowania posiadanych zbiorów pozaksiążkowych.

I. PROBLEMY OGÓLNE

1. Assbury Edward, Czarnecka Jadwiga: **Biblioteka fachowa**. Wyd. 3 popr. i uzup. W-wa 1965 s. 109-111 [Inwentaryzowanie zbiorów specjalnych].
2. Błasinek Roman: **Ewidencja i katalogowanie**. Wyd. 2 uzup. i popr. W-wa 1969 s. 8—10, 20—30. CIINTiE Materiały szkoleniowe. P.
3. Czarnowska Maria: **W sprawie wydawnictw urzędowych**. Przegl. bibliot. R. XXIII: 1955 s. 235—237.
4. Grycz Józef, Borkowska Władysława: **Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego**. Wyd. 5 popr. i uzup. W-wa 1971 s. 48—50 [paragr. 41—45], s. 84 [paragr. 113].
5. **Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych**. Praca zbiorowa. Wyd. 2. W-wa 1963 s. 136—147. [Normy, patenty, nuty, mapy, wydawnictwa albumowe, rękopisy, mikro-filmy, płyty, filmy, przezrocza].

6. Olejniczak Bernard: **Zagadnienie zbiorów specjalnych w bibliotece oświatowej.** Przegl. bibliot. R. 22: 1954 s. 321—330.
7. Opisy patentowe. **Zbiór wzorów stron tytułowych.** W-wa 1969 ss. 121. CIINTiE, Materiały szkoleniowe.
8. Podgóreczny Józef: **Zbiory specjalne w bibliotekach publicznych.** Bibliot. R. 36: 1969 s. 151—152.
9. Siekierycz Klara: **Materiały nieksiążkowe w bibliotekach.** Por. Bibliot. R. 11: 1959 s. 99—103, 139—143. [Sposób ich wykorzystania].
10. Świdorski Bolesław: **Z problematyki opracowania ogólnokrajowego planu specjalizacji i kooperacji polskich bibliotek naukowych w zakresie gromadzenia zbiorów.** Przegl. Bibliot. R. 34: 1966 s. 132—146.

II. AUDIOWIZJA

11. Białecki Tadeusz: **Kilka uwag o problemach organizacyjnych służby audiowizualnej w bibliotekach publicznych.** Bibliot. R. 32: 1965 s. 146—148.
12. Chudek Kazimierz: **Rzutnik i epidiaskop w bibliotece.** Por. Bibliot. R. 42: 1960 s. 230—234.
13. Siekierycz Klara: **Z problemów organizacyjnych audiowizualnej służby bibliotecznej.** Bibliot. R. 31: 1964 s. 225—227.
15. Zielińska B., Białecki T., Kowalczyk J.: **Tymczasowa instrukcja opracowania zbiorów audiowizualnych.** Cz. 1: Ewidencja zbiorów audiowizualnych. Szczecin 1964.
14. Zielińska Bożena: **O katalogowaniu nagrań muzycznych.** Przegl. Bibliot. R. 32: 1964 s. 31—32.

III. DOKUMENTY ŻYCIA SPOŁECZNEGO.

16. **Dokumenty życia społecznego w bibliotece.** Materiały z ogólnokrajowej konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu w dniach 2—3 czerwca 1969 roku. Red. Janusz Albin. Wrocław 1970 ss. 98. [m.in. informator o dżs-ach w polskich bibliotekach, organizacja i metoda prac.].
17. Wolińska Wanda: **Druki opracowania grupowego.** Przegl. Bibliot. R. 36: 1968 s. 275—301.
18. Żarnowiecka Alina: **Dokumenty życia społecznego w bibliotekach.** Bibliot. R. 36: 1969 s. 310—312.

IV. FOTOREPRODUKCJA.

19. Bordowicz-Nowicka Maria: **Mikrofotografia w bibliotekarstwie.** Przegl. Bibliot. R. 26: 1958 s. 161—172.
20. Zielińska Bożena: **Opracowanie fotokopii w publicznej bibliotece powszechnej** Bibliot. R. 30: 1963 s. 76—81.

V. KARTOGRAFIA.

21. Łodyński Marian: **Zagadnienie mapy w bibliotece.** Bibliot. R. 17: 1950 s. 106—110.
22. **Przepisy tymczasowe katalogowania i inwentaryzacji zbiorów kartograficznych.** Biul. Geograficzny W-wa 1954 z. 11. [Szczegółowy podział zbiorów oraz wyliczenie elementów niezbędnych do zindyfikowania].

VI. MIKROFILM.

23. Przepisy bibliograficzne. **Klatka indentyfikacyjna mikrofilmu.** Polska Norma PN-63/N-01170. [W-wa] 1963 Wydawn. Normalizacyjne 16° ss. 14, 1 nb. Polski Komitet Normalizacyjny. Ustanowiona 20. V. 1963.
24. Przepisy bibliograficzne. **Opis katalogowy mikrofilmu.** Polska Norma PN-62/N-01171. [W-wa] 1962 Wydawn. Normalizacyjne 16° ss. 4 Polski Komitet Normalizacyjny. Ustanowiona 27. XII. 1962.
25. Reprografia. **Metryka mikrofilmu i kopii mikrofilmu.** Polska Norma PN-62/N-01169. [W-wa] 1962 Wydawn. Normalizacyjne 16° ss. 4. Polski Komitet Normalizacyjny. Ustanowiona 27. XII 1962.
26. Reprografia. **Pakowanie i przechowywanie mikrofilmów.** Polska Norma PN-67/N-01176. [W-wa] 1967 Wydawn. Normalizacyjne 4° ss. 6, rys., tab. Polski Komitet Normalizacyjny. Ustanowiona 2. XII. 1967.
27. Burdowicz-Nowicka Maria: **Opracowanie i przechowywanie mikrofilmów.** Przegl. Bibliot. R. 28: 1960 s. 312—320.
28. Zielińska Bożena: **Wytyczne opracowania i przechowania mikrofilmów w specjalistycznej pracowni politechnicznej.** Przegl. Bibliot. R. 24: 1956 s. 129—135.
29. Michejda Zbigniew: **Mikrofilmy i inne formy mikroreprodukcji.** Bibliot. R. 25: 1958 s. 138—141.
30. Wyczański Andrzej: **Zastosowanie mikrofilmu w organizacji bibliotek i pracy naukowej.** Przegl. Bibliot. R. 18: 1950 s. 234—246.
31. Wyczański Andrzej: **Dwa lata pracy Stacji Mikrofilmowej Bibl. Narodowej.** Przegl. Bibliot. R. 20: 1952 s. 162—182.
32. Łodyński Marian: **Kilka uwag na marginesie „dyskusji mikrofilmowej”.** Przegl. Bibliot. R. 21: 1953 s. 144—149.

VII. NORMY.

33. Mielcarzewicz Barbara, Węgrzyn Stanisław: **Zagadnienia bibliotecznego opracowania norm PKN.** Przegl. Bibliot. R. 23: 1955 s. 285—296.

VIII. PŁYTY GRAMOFONOWE.

34. Prokopowicz Maria: **Katalogowanie płyt.** Przegl. Bibliot. R. 30 : 1962 s. 245—253.
35. Zielińska Bożena. **Wskazówki opracowania płyt gramofonowych.** Bibliot. R. 29 : 1962 s. 239—246.

IX. TAŚMY MAGNETOFONOWE.

36. Lenczowski Artur: **Postępowanie z taśmami magnetofonowymi w bibliotece.** Bibliot. R. 31 : 1964 s. 227—232.

X. ZBIORY MUZYCZNE.

37. Chylińska Anna, Rynkiewicz Jadwiga: **Zbiory muzyczne WiMBP w Szczecinie.** Bibliot. R. 33 : 1966 s. 228—231. (Dot. organizacji czytelnicy muzycznej).
38. Musioł Karol: **Opracowanie rzeczowe zbiorów muzycznych.** Katowice 1965 ss. 161, zał. 2, bibliogr., Summ., Res.
39. Musioł Karol: **Organizacja i inwentaryzacja zbiorów muzycznych.** Przegl. Bibliot. R. 29 : 1961 s. 281—292, bibliogr.
40. Musioł Karol: **Upowszechnienie muzyki przez bibliotekę.** Bibliot. R. 33 : 1966 s. 222—226. (Dot. formy upowszechniania muzyki).
41. Prokopowicz Maria: **Powojenne zbiory muzyczne w bibliotekach warszawskich.** Przegl. Bibliot. R. 20 : 1952 s. 40—53. (Artykuł informacyjny).
42. Prokopowicz Maria: **Zagadnienia współczesnego bibliotekarstwa muzycznego, na podstawie materiałów IV Międzynarodowego Kongresu Bibliotek Muzycznych w Brukseli 11—18 września 1955.** Przegl. Bibliot. R. 24 : 1956 s. 116—129.
43. Przywecka-Samecka Maria: **„Gabinet muzyczny” Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.** Bibliot. R. 20 : 1953 s. 86/87. (Artykuł raczej informujący o zasobach bibliotecznych możliwych do udostępnienia poprzez mikrofilm lub tp.).
44. **Zbiory muzyczne Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy.** Bibliot. R. 33 : 1966 s. 227—228. (Dot. zawartości zbiorów w/w biblioteki).

O potrzebie zdobywania wiedzy psychologicznej

W ostatnich latach zwiększyło się zainteresowanie problematyką psychologiczną, wzrosła rola i znaczenie psychologii jako nauki społecznie użytecznej. Najnowsze osiągnięcia psychologii teoretycznej znajdują coraz szersze zastosowanie praktyczne. Nie tylko szkoła lecz i rodzice zaczęli doceniać pomocną rolę wiedzy psychologicznej w złożonym i trudnym procesie wychowania dzieci i młodzieży. Naukowcy zapewniają, że postęp ekonomiczny nie może się odbywać bez udziału psychologii, lecz nie tylko z tego powodu wkracza ta nauka do przedsiębiorstw i instytucji.

I na rynku wydawniczym raz po raz ukazują się książki z tej dziedziny wiedzy. Coraz lepiej różnicuje się poziom, przeznaczenie i przydatność tych publikacji. „Przegląd Psychologiczny”, organ Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, który do niedawna ukazywał się jako półrocznik ma być od marca bieżącego roku kwartalnikiem, a zmiana ta — jak poinformowały „Zapowiedzi Wydawnicze” — „wynika z potrzeby szerszego upowszechnienia wiedzy psychologicznej i informowania na bieżąco o rozwoju psychologii w kraju i na świecie, o nowych publikacjach”.

Jednym słowem rośnie znaczenie psychologii. O pożytkach jakie daje znajomość psychologii i umiejętność stosowania jej praw i zasad dużo się pisze i w wielu zawodach coraz więcej wie.

Ale na naszym podwórku bibliotecznym przeraźliwie głucho o wykorzystaniu psychologii. Ani prasa fachowa nie porusza psychologicznych aspektów pracy bibliotekarzy, ani na półkach w księgarniach nie ma książek, w których byłyby omawiane te problemy.

W tej chwili bibliotekarz nie dysponuje żadnym kompendium wiedzy psychologicznej opracowanym specjalnie dla niego. Podobno jest w przygotowaniu podręcznik psychologii dla bibliotekarzy, ale nie wiemy czy i kiedy trafi on do naszych rąk.

Juz przed kilkunastu laty prorokowano, że „przyszłość niewątpliwie przyniesie rozbudowę psychologii poszczególnych zawodów”, ale proces ten widoczny jest wyraźnie tylko w zakresie zawodów produkcyjnych (z zawodów nieprodukcyjnych wyjątek pod tym względem stanowi od lat zawód nauczycielski).

Czy owa rozbudowa psychologiczna obejmie kiedyś zawód bibliotekarza?

Czy początkujący bibliotekarz doczeka się opracowanego przez psychologów dzieła, które pomoże mu wzbogacić doświadczenie i ukształtować zawodową dojrzałość?

Pytania tego typu można mnożyć. Ale po co? Psychologowie tylko potrafiliby na nie odpowiedzieć, tak są jednak pochłonięci zgłębianiem abstrakcyjnych teorii i pracą w przedsiębiorstwach, że dla naszej działalności nie mieli w całym ćwierćwieczu powojennym i nie mają do tej pory ani czasu, ani ochoty.

W systemie kształcenia bibliotekarzy psychologia jest oczywiście przedmiotem programowego nauczania.

Rozmaicie traktuje się ten przedmiot. Niepokój jednak budzi przede wszystkim ten fakt, że w programach dokształcania i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy Opolszczyzny wiedza psychologiczna nie znajduje należnego jej miejsca, często traktuje się ją marginalnie, po macoszemu, a niekiedy w ogóle nie zauważa. Wydaje mi się, że zdobywanie, pogłębianie, a nade wszystko stosowanie w naszej pracy wiedzy psychologicznej jest obiektywną koniecznością.

Ignorowanie psychologii już przyniosło (i sporo jeszcze spowodzi) niepowodzeń, porażek i klęsk. Nieznajomość potrzeb psychologicznych człowieka, jego dążeń, celów i motywów działania to główne przyczyny niejednego fiaska naszych działań.

Uleż to skomplikowanym problemom konfliktowych rozstrzyga się jeszcze u nas młotkiem, łopatą lub łomem.

Słabi fachowcy niejednokrotnie górują nad luminarzami właśnie dzięki odpowiedniej taktyce postępowania i mądrej strategii psychologicznej.

Często nie zdajemy sobie sprawy z tego, że nieznajomość mechanizmów psychiki dziecka, młodzieńca czy człowieka dorosłego ogranicza, a niekiedy wręcz uniemożliwia realizację celów zamierzonych, bądź też przynosi skutki wprost przeciwne do planowanych.

Można by się ustrzec przed tego rodzaju niepowodzeniami zatrudniając w bibliotekach psychologów. Ale bądźmy realistami. Jeszcze przez długie lata psychologia nie będzie świadczyć dla bibliotek konkretnych usług za pośrednictwem psychologów praktyków.

Nim do tego dojdzie, nie możemy czekać bezczynnie.

W dokształcaniu i doskonaleniu zawodowym, w samokształceniu bibliotekarzy powinien zwiększyć się udział wiedzy psychologicznej.

Jeżeli rozwój i znaczenie psychologii będą rosły w tempie dotychczasowym, to podstawy tej wiedzy staną się niebawem istotną częścią wykształcenia ogólnego współczesnego człowieka i wtedy słabe przygotowanie psychologiczne nam, bibliotekarzom, poczytywać się będzie za brak odpowiednich kwalifikacji.

Sądząc, że wiedzę psychologiczną musimy wprowadzić przede wszystkim do programów naszych seminariów. Tu nacisk powinniśmy położyć na zaznajomienie bibliotekarzy z psychologią stosowaną, zajmującą się problemami praktycznymi. Najlepiej będzie gdy tę wiedzę przekaże doświadczony specjalista, ale może to zrobić i wytrawny pedagog lub znający przedmiot bibliotekarz. Wiedzę psychologiczną można zdobywać poprzez rozstrząsanie wybranych problemów, kwestii i sytuacji praktycznych, spotykanych w naszej pracy, poprzez dyskusje i omówienia nowości książkowych z psychologii itp.

Oczywiście najlepszych wyników może się spodziewać ten, kto w żmudnym i długotrwałym indywidualnym studiowaniu psychologii będzie wytrwały. Zgłębić tę wiedzę można tylko w sposób planowy i systematyczny; epizodyczne jej poznawanie nic nie da. Poznania tajników wiedzy psychologicznej nie zaczynamy od zera. Każdy bibliotekarz uważa się za psychologa i każdy w pewnym stopniu nim jest. Wielu wiedzę psychologiczną zdobyło w szkole, niektórzy zawodzając ją indywidualnym zainteresowaniom i studiom, jeszcze inni posiadli wiadomości z tej dziedziny po prostu w trakcie pracy, w czasie obcowania z ludźmi, dzięki umiejętnej i wnikliwej obserwacji ich zachowania się.

„Istnieje wiele opartych na zdrowym rozsądku przekonań dotyczących zachowania się ludzi, które rozwijają się po prostu w toku ich wzajemnego współżycia. Pewne prawidłowości dają się obserwować, dość często, aby upoważniały do uogólnień”.

Harold E. Burt w „Psychologii stosowanej” stwierdza, że:

„One uogólnienia stają się zapewne i dla niejednego bibliotekarza praktycznymi regułami postępowania. Tylko że — jak pisze H.E. Burt — ta amatorska psychologia często zawodzi i najczęściej nie wystarcza, zwłaszcza bibliotekarzowi. Zmuszeni więc jesteśmy zdobywać naukową wiedzę psychologiczną”.

Można jednak zapytać: czy w pracy bibliotekarskiej występują problemy psychologiczne?

Odwołajmy się do opinii psychologów.

„Wszędzie tam — pisze T. Tomaszewski — gdzie mamy do czynienia z człowiekiem, powstają problemy psychologiczne, a więc zarówno tam, gdzie człowiek jest przedmiotem oddziaływania onych, jak także i tam, gdzie jest podmiotem wykonującym jakieś czynności i sam na coś oddziałuje”.

A może bibliotekarzowi nie jest potrzebna wiedza psychologiczna?

Oto opinia tego samego psychologa:

„Wiadomości psychologiczne potrzebne są do podejmowania decyzji dotyczących człowieka we wszystkich sytuacjach, w których on w ten czy inny sposób uczestniczy”.

Sądzę, że praktycznie nie ma chyba takiego stanowiska na którym bibliotekarzowi byłaby niepotrzebna wiedza psychologiczna. W naszej pracy funkcjonalność tej wiedzy może być olbrzymia. Każdy bibliotekarz łatwo wymieni mnóstwo sytuacji w których styk psychologii z jego pracą jest bardzo wyraźny. Rzecz oczywista, że nie możemy oczekiwać od psychologii i psychologów konkretnych wskazówek praktycznych i szczegółowych zasad postępowania oraz recept. Psychologia jako nauka nie może przewidzieć wszystkich jednostkowych sytuacji ludzkich kontaktów.

Nie należy się też spodziewać, że znajomość psychologii okaże się lekarstwem na wszystkie nasze problemy.

Nawet psychologie z rozważnym sceptycyzmem podchodzą do praw tej nauki.

W. Szewczuk w „Psychologii” napisał:

„Wobec tego, że w psychologii bardzo mało jest wciąż takich kwestii, co do których nie byłoby przynajmniej częściowo różnych zdań, jej znaczenie praktyczne wciąż nie przekracza skromnych granic, jakkolwiek tempo zmian na lepsze wzrasta coraz wyraźniej”.

W znajomości psychologii stosowanej nie należy też widzieć tylko narzędzia „technicznego”, które ułatwia manipulowanie ludźmi jako tzw. „czynnikiem ludzkim”.

Humanistyczna koncepcja użyteczności psychologii rozwija się w kierunku opiekuńczym i wychowawczym.

Wiedzę psychologiczną musimy zdobywać w tym celu, aby pomagać naszym czytelnikom w rozwoju ich własnych sił.

Ogromne znaczenie ma i ten fakt, że wiedza psychologiczna uczy nas rozumienia samych siebie, siebie jako osobowości i bibliotekarzy, zrozumienie samego siebie jest przecież warunkiem umożliwiającym poznanie, zrozumienie i akceptowanie innych ludzi i ich ludzkiego zachowania się.

SREBRNY JUBILEUSZ

Powiatowej Biblioteki Publicznej w Opolu

Wydawać by się mogło, że okres 25 lat w życiu mieszkańców powiatu, w życiu danej placówki nie jest na tyle doniosły żeby go tak godnie czcić i upamiętniać jak czci się np. „srebrny jubileusz godów weselnych”. Tymczasem jednak — to część dziejów historii tworzonej i kreślonej ludzką pracą i sercem tutejszych obywateli i tych, którzy z tą wspaniałą śląską ziemią zrosli się z dziada pradziada, jak i tych, którzy wyrastali z niej już w nowiej powojennej rzeczywistości. Jesteśmy dumni z tego, że poprzednikami naszymi na Ziemi Opolskiej byli tacy ludzie jak Józef Lompa, Emanuel Smółka czy Juliusz Ligoń. Oni to jeszcze w połowie ubiegłego wieku zaczęli organizować pierwsze polskie biblioteki. Jakkolwiek początkowo było ich niewiele i były stosunkowo słabo zaopatrzone, odegrały olbrzymią rolę w rozbudzaniu świadomości narodowej na Opolszczyźnie.

Jedną z największych polskich bibliotek była biblioteka raciborskiej „Strzechy”. Po niej natomiast należy wskazać bibliotekę przy opolskim „Rolniku” — bibliotekę prowadzoną przez Jana Adamka z Grudzie.

Oprócz tych jak na ówczesne czasy i stosunki dużych bibliotek istniały w wielu wsiach liczne punkty biblioteczne z księgozbiorem wymienionym po około 100—200 tomów. Było ich sporo, np. w powiecie opolskim wędrowało ponad 15 kompletów. Prowadzili je znani działacze organizacji polskich jak wspomniany już Jan Adamek z Grudzie, Karol Biełnusz z Dobrzenia, bracia Kośni

z Chróścić, Wojciech Kornek z Grudzie i wielu, wielu innych. Pozwoliłam sobie wymienić tu parę nazwisk. Powinniśmy pamiętać o nich wszystkich, gdyż wielu z nich oddało swoje życie za umiłowanie polskiego języka, polskiej kultury i polskiej książki.

Kiedy Polska wróciła na Opolszczyznę, tereny te były zupełnie pozbawione polskiej książki.

W informacji z tego pionierskiego okresu czytamy: W artykule Cz. Wawrzyniaka z Monografii powiatu Opolskiego — „Tragiczną pustką zastaliśmy na Opolszczyźnie — z bibliotek Związku Polaków ocalone przed hitlerowskim terrorem nieliczne resztki(..)”.
..

Naczelnym więc zadaniem ówczesnych władz i działaczy kulturalnych w tym zakresie stało się pozyskanie dla nowego czytelnika opolskiego, możliwie sporej ilości książek odpowiednio dobranych oraz zorganizowanie bibliotek.

W dniu 3 maja 1946 roku z okazji „Święta Oświaty” zorganizowano pierwszą uliczną zbiórkę, głównie przy współudziale nauczycieli, w wyniku której zebrano 800 vol oraz kwotę 266.200 zł przeznaczone w całości na cele organizującej się biblioteki powiatowej. Kilkumiesięczny okres trwający od momentu otwarcia tej placówki poświęcono na gromadzenie i opracowywanie księgozbioru. Książek jednak wciąż było za mało. Potrzebne było dalsze zrozumienie i szerokie zainteresowanie społeczeństwa, aby nie zniweczyć podjętego trudu. Na dowody wysokiego wyrobienia społecznego i zainteresowanie sprawami biblioteki nie trzeba było długo czekać, bowiem ze zbiórki przeprowadzonej 4 maja 1947 roku Biblioteka Powiatowa zyskuje kwotę 200.000 zł. W sukurs dużym potrzebom przychodzi Wydział Powiatowy

Oświaty, przekazując — 125 tys. zł., a Biblioteka Powiatowa dysponuje budżetem na uzupełnienie zbiorów w wysokości 720.965 zł. Ponadto księgozbiory biblioteki powiększyły się o 2,260 vol dzięki darom Rady Polonii Amerykańskiej, Ministerstwa Oświaty i Rady Państwa.

Trud pierwszych lat organizowania się biblioteki wzięli na swe barki Czesław Kurek i Zofia Rodziewicz. Z zadania tego wywiązali się znakomicie przekazując uroczystie dnia 23. II. 1947 roku społeczeństwu miasta i powiatu Bibliotekę Powiatową z Oddziałem Wypożyczalni Międzyszkolnej, księgozbiorem 5.000 tomów i 20 punktami bibliotecznymi na terenie powiatu. Siedziba Biblioteki mieściła się w Starostwie.

Niezależnie od tworzenia punktów bibliecznych w powiecie już w 1947 roku powstawały biblioteki gminne. Pierwszą oddano społeczeństwu w dniu 4 maja 1947 roku w gminie Pokój.

W roku 1948 przy Bibliotece Powiatowej działa już organ doradczy i wykonawczy w formie Powiatowego Komitetu Bibliotecznego.

W sprawozdaniu Starosty powiatowego i Przewodniczącego Wydziału Powiatowego za okres 1—31. VII. 1948 roku podaje się, iż księgozbiór biblioteki wynosił 7.860 książek, zaś

liczba punktów bibliotecznych 49 plus 5 sezonowych na koloniach letnich. Z bibliotek korzysta 535 osób głównie młodzież ucząca się i przedstawiciele inteligencji.

Już 16 stycznia 1949 roku na uroczystej imprezie wojewódzkiej przekazano społeczeństwu 20 nowopowstałych bibliotek gminnych oraz 138 punktów bibliotecznych obsługiwanych przez biblioteki gminne i bibliotekę powiatową.

Lata następne to okres dalszego wzmocnienia organizacyjnego bibliotek terenowych i rozwoju ich działalności. Tak było aż do roku 1954, w którym to przeprowadzono zmiany w podziale administracyjnym kraju w tym i województwa opolskiego. Spowodowało to również zasadnicze zmiany w działalności biblioteki powiatowej. Należało przystąpić do reorganizacji sieci bibliotek. Zmiana bibliotek gminnych na gromadzkie nie polegała jedynie na zmianie nazwy, trzeba było przeprowadzić reorganizację księgozbiorów wcielonych do zbiorów biblioteki z innych powiatów.

Trzeba było pomyśleć o dalszym uzupełnianiu sieci bibliotecznej w nowopowstałych gromadach.

W wyniku wytrwałej pracy całego zespołu pracowników i kierowników biblioteki powiatowej, którymi od roku 1946 kolejno byli Czesław Kurek, Zofia Rodziewicz, Aniela Kośna, Ewald Jurek, Janina Knapik, Zofia Baselides, Janina Ratajczak, Stefan Przybyła, Józefa Adamik i Jadwiga Sobczak powiat opolski na koniec roku 1958 mógł poszczycić się już działalnością 16 bibliotek gromadzkich 38 punktów bibliotecznych, liczbą 89.457 vol, z których korzysta 3.612 czytelników wypożyczających ogółem 46.428 książek.

I tak zamyka się właściwie część historyczna Powiatowej Biblioteki ponieważż działalność lat 60-tych podejmuje zespół pracowników pracujących do chwili obecnej są to: Krystyna Szczudłowska, Stanisława Sagan, Alicja Tomalska, Wanda Matwiejczuk, Maria Groń. Utworzony

zostaje przy Pow. Bibl. Dział Instrukcyjno-Metodyczny odpowiedzialny za właściwie ukierunkowaną działalność upowszechnieniową w placówkach terenowych. Lata te przyniosą dalszy wzrost ilościowy placówek; zostaje uzupełniona i zamknięta sieć w terenie (27 gromadzkich bibliotekach, 11 filii bibliotecznych i 93 punkty biblioteczne), następują zmiany w metodach i stylu pracy; rozwija się współpraca z organizacjami społecznymi. Wzrasta aktywność społeczna bibliotek w poszczególnych środowiskach.

Rozbudowa struktury organizacyjnej Powiatowej Biblioteki znacznie poszerza front jej działania, zwiększa nie tylko wymogi wobec kadry pracowników biblioteki ale stwarza potrzebę szerszej więzi merytorycznej z placówkami terenowymi.

Bibliotekom stawia się coraz to nowe, trudniejsze zadania i wymogi w zakresie zaspokajania potrzeb czytelnicy i kulturalno-oświatowych, żąda się operatywności i lepszego poziomu pracy bibliotekarzy.

Nieodzowną dlatego staje się wszechstronna pomoc ze strony Biblioteki wyrażająca się w:

- coraz częstszych wyjazdach instruktażowych,
- organizowanych systematycznie szkoleniach kadry bibliotek gromadzkich i punktów bibliotecznych poprzez kwartalne seminaRIA i narady robocze oraz szkolenia prowadzone drogą konsultacji i porad indywidualnych,
- wdrażaniu do pracy w bibliotece nowozatrudnionych bibliotekarzy poprzez kursy i praktyki wstępne,
- systematycznie udzielanych wskazówkach metodycznych, dostarczanych materiałów instrukcyjno-metodycznych oraz kontrolowanym samokształceniu bibliotekarzy,
- przysposabianiu pracowników bibliotek do rozwijającej się służby informacyjno - bibliograficznej i audiowizualnej.

Wciąż narastające zadania wymagały ustawicznej walki o nowe lokale w terenie, właściwe i estetyczne ich wyposażenie, troski o odpo-

Fragment z obrad 25-lat PBP w Opolu

wiedni dobór księgozbioru, o należytej działalności punktów bibliotecznych. Znaczna i widoczna jest poprawa na tym odcinku. Zyskałiśmy bowiem nowe lokale o stosowniejszym metrażu i wyposażeniu odpowiadającym wymogom i potrzebom pracy bibliotek w Popielowie, Budkownicach St., Komprachcicach, Chrzęstowicach, Zimnicach Wlk., Dąbrówce Dln. i Chróście Op. Inwestuje się nadal środki na nowe lokale w gromadach Przywory Op., Kup, Grudzice i Malina. Z roku na rok zwiększa się również liczba czytelników przy GBP — posiadamy ich obecnie 15. Baza to również zbiory biblioteczne o dynamice wzrostu świadczy wzrost z 0,8 książki na mieszkańca w roku 1960 do 1,6 w roku 1970. Pomimo znacznych dotacji finansowych z PPRN w latach 1969, 1970 sytuacja na tym odcinku nie jest jednak najlepsza.

Nadal nie posiadamy ustabilizowanej i odpowiednio przygotowanej do zawodu kadry bibliotek; istnieje

w terenie znaczna fluktuacja; pracownicy nasi poszukują bardziej intratnych możliwości zarobkowania. 3/4 bibliotek w powiecie prowadzą pracownicy ryczałtowi o stosunkowo niskich stawkach uposażeniowych.

O poczynionych w tym zakresie wysiłkach świadczyć może ogromne tempo wzrostu czytelników na przestrzeni lat 1960—1970.

Dla przykładu w roku 1960 procent czytelników w stosunku do mieszkańców wynosił 4^o0, w roku 1965 — 11,3, a w roku 1970 — 15,9^o0.

Nastąpił również poważny wzrost wypożyczeń z 56.577 vol w 1960 roku do 276.854 w roku 1971.

I chociaż z jednej strony fakty powyższe cieszą, jako że jest to zasługa po części nas, wszystkich bibliotekarzy; z drugiej zaś strony całkownie zdajemy sobie sprawę, że jest jeszcze dużo do zrobienia. Rozwój organizacyjny i poprawa bazy materialnej bibliotek upoważniały nas do podjęcia w coraz szerszym zakresie różnorodnych form pracy oś-

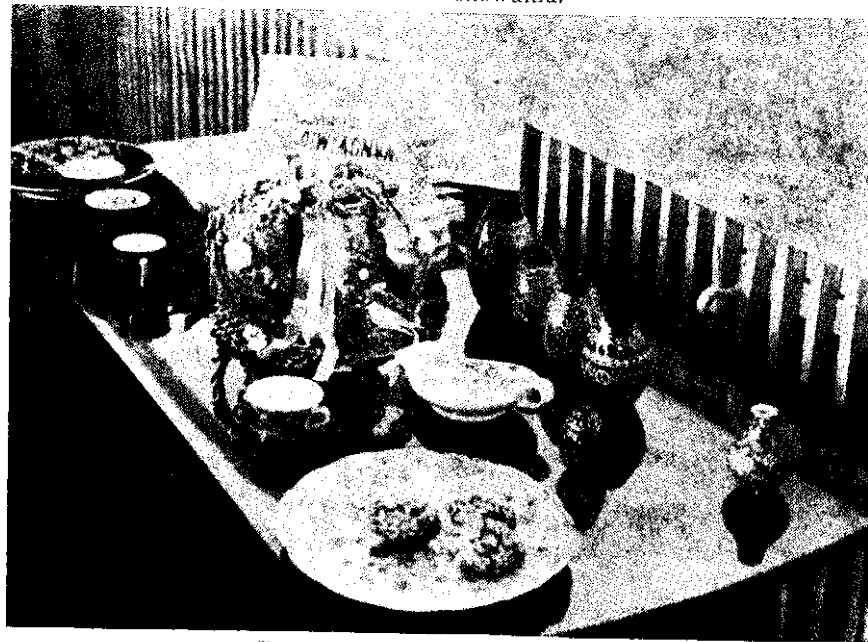
wiatowej z czytelnikiem zarówno młodzieżowym jak i dorosłym. Na naszym koncie odnotowaliśmy szereg ciekawych inicjatyw i poczynań; takich, w których biblioteki mogą poszczycić się znaczną poczytnością książek i zdobytymi nagrodami np. konkurs dla aktywu bibliotecznego na najlepiej zorganizowane i działające koło Przyjaciół Biblioteki w powiecie; „Každy członek ZMW — czytelnikiem biblioteki”, współudział w „Opolskich Dniach Literatury” lokalny konkurs pn. „Kronika biblioteki obrazem jej rozwoju”. Aktywnie uczestniczyliśmy we wszystkich imprezach czytelniczych wojewódzkich i krajowych. Zorganizowaliśmy 311 spotkań autorskich, szereg ciekawych odczytów przy współpracy TWPP. Czynnie współpracowaliśmy z organizacjami politycznymi, społecznymi i instytucjami w powiecie. Ciekawie zarysowała się nasza współpraca z Zarządem Miasta i Powiatu ZMW w Opolu w zakresie realizacji hasła „Každy członek ZMW — czytelnikiem biblioteki”, oraz wspólne szkolenia kierowników punktów bibliote-

cznych i społecznych organizatorów czytelnictwa w powiecie.

Bilans naszego 25-lecia jest niewątpliwie poważny, chociaż nasze osiągnięcia nie całkowicie nas zadowolają; sprawą honoru jest dla nas uzyskanie przynajmniej wojewódzkiego wskaźnika w czytelnictwie, poprawa wskaźnika książki na mieszkańca, dalszy rozwój bazy oraz intensyfikacja działalności w środowisku.

Dobłą okazją do urzeczywistnienia naszych zamierzeń stanie się również obchodzony w roku bieżącym Międzynarodowy Rok Książki, który przyczyni się do podniesienia rangi, książki, bibliotek i czytelnictwa.

Mamy nadzieję, że Międzynarodowy Rok Książki zmobilizuje nie tylko ludzi zawodowo związanych z książką, ale i nasze władze, aktyw kulturalny i całe społeczeństwo naszego powiatu do szerszego upowszechnienia i rozpropagowania słowa drukowanego, które jeszcze przez długie lata będzie najpoważniejszym nośnikiem socjalistycznej kultury i wychowania.

Fragment wystawy 25-lat PBP w Opolu

„Książka i ty”

(turniej wiedzy o książce i pisarzu)

*„Książko, najwierniejszy towarzyszu w
podróży życia, milczący w nieszczęściu,
gadatliwy w radości — mówiący tylko wtedy,
gdy się słuchać pragnie — jesteś jednym
z najcenniejszych darów, jaki zesłali nam
bogowie na nasz smutny padół”.*

(J. Iwaszkiewicz)

„Piosenka o książce”

(fragment: K. I. Gałczyński)

*„Chcemy książki co życiu pomaga,
bohaterów wesółych jak słońce.
Takiej, żeby ją brać do plecaka
na wycieczkę nad morze szumiące.
Cwiercią pióra się pisze na niby,
tak książka nam z serca ucieka,
niech pisze ją człowiek prawdziwy,
wierny brat prawdziwego człowieka.
Z książki płynie odwaga,
Książka życiu pomaga,
chcemy książki jak słońce
i piosenek jak wiaty.*

Konferansjer:

„Książka stała się dawno codziennym towarzyszem człowieka, towarzyszem bliższym czy dalszym, ale wytrwałym, od dzieciństwa aż do późnej starości. Jest ona pośrednikiem, który wiedzie nas w świat czyichś myśli i wyobrażeń, do zbiornicy wiedzy stale uzupełnianej, wiedzy wielu pokoleń.

Ale może właśnie ta jej bliskość, codzienność powoduje, że rzadko zastanawiamy się nad samą książką jako przedmiotem, nad tym jak powstaje, skąd się wzięła i dokąd powiodą dalsze jej dzieje.

Obchodzony obecnie Międzynarodowy Rok Książki stwarza pretekst do tego żebyśmy mogli dowiedzieć się jak długą drogę przeobrażeń, odbyła Książka — by mogła w dzisiejszym swym kształcie dostać się do rąk współczesnego odbiorcy”.

W przypomnieniu jej dziejów pomogą nam przeźrocza:

1. „Jak powstawały książki w średniowieczu”? — (wyświetlanie)
2. A — „Jak obecnie powstają książki”? — (wyświetlanie)

Konferansjer :

Tak pokrótce przypomnieliśmy sobie historię i dzieje książki.

Obecnie przystępujemy do właściwej części naszej imprezy tj. do turnieju wiedzy o książce.

Każdy z uczestników turnieju odpowiadać będzie na 3 pytania z zagadnień obejmujących:

- dzieje i budowę książki
- produkcja wydawnicza
- czytelnictwo

Zestaw pytań do I etapu turnieju

I

1. Jakich materiałów używano do pisania przed wynalezieniem papieru?

- Odp.: — tabliczki z kamienia, ołowiu, brązu, a czasem nawet ze złota lub kości słoniowej,
— gliny w formie tabliczek, ceggiełek lub skorupiek,
— tabliczki drewniane — pokryte warstwą wosku, kredy lub wapna, na których ryto znaki pisarskie ostrym metalowym rylcem,
— papirusu — 3.000 p.n.c.
— pergaminu od IV w.n.e. materiał kosztowny, ale bardzo trwały, miał ogromne znaczenie w dziejach książki — przetrwał do 18 wieku.

2. Wymień co najmniej 3 przedwojenne instytucje wydawnicze reaktywowane po wyzwoleniu w Polsce Ludowej?

- Odp.: 1. firma Gebethner i Wolff — szczególnie cenne osiągnięcia: — wydania Klasyków literatury polskiej.
2. Książnica — „Atlas” — specjalizacja; kartografia.
3. Trzaska, Evert i Michalski — ozdobne książki o charakterze obszernych poradników i encyklopedii.

3. Kto jest autorem fragmentu wiersza:

*Światło lampy zabłysło na stole,
Oprawiona w szary papier, leży
mała książka w jasnym świetla kole”.*

Odp.: Ewa Szelburg-Zarembina: „Książka”

II

1. Z jakiej części rośliny papirusu wyrabiano materiał piśmienny? z łodygi, z liści, czy z korzeni?

Odp.: papirus wyrabiano z łodygi rośliny zwanej Papyrus cyperus, która rosła dziko w delcie Nilu.

2. Kto jest wydawcą serii „Książki o książce”. Wymień co najmniej 3 tytuły z tej serii?

Odp.: „Ossolineum”

- Elżbieta Skierkowska — „Współczesna ilustracja książki”.
- Elżbieta Skierkowska — „Wyspiański — artysta książki”.
- Stanisław Strumph-Wojtkiewicz — „Książka szła za emigran-tem”.
- Zbysław Arcot — „Dziwne historie książki”.
- Jan Kuglin — „Poligrafia książki”.

3. Odgadnij, który z 3 podanych niżej tytułów został danemu autorowi przypisany niesłusznie?

- W. Broniewski — „Bagnet na broń”
- „Póki my żyjemy”
- „Drzewo rozpaczające”.

Odp.: „Póki my żyjemy” — tom wierszy Juliana Przybosa.
— W. Żukrowski — „Kamienne tablice”
— „Pruski mur”
— Z kraju milczenia”
Odp.: „Pruski mur” — Witolda Zalewskiego

III

1. **Jaki element stanowi najważniejszą część składową książki?**
Odp.: podstawę książki stanowi tekst zasadniczy (główny) który obejmuje właściwą treść książki.
2. **W jakiej serii Wydawnictwa Iskry ukazały się książki:**
O. Budrewicz — „Pozłacana dżungla”
K. Dziewanowski — „Archanioły i szakale”
M. Wańkiewicz — „Atlantyk — Pacyfik”
W. Korabiewicz — „Safari — Mingi”
Odp.: seria „Naokoło Świata”.
3. **Który ze znanych poetów polskich jest autorem zacytowanego fragmentu wiersza i jaki jest jego tytuł?**

*Światło lampy zabłysło na stole,
Oprawiona w szary papier, leży
mała książka w jasnym światła kole”.*
*„Świeci słońce murarskie
nad Ujazdowskim Parkiem,
gną się od książek stoły,
Kiermasz, Kiermasz wesoty!*

*Nad książkami co chwila
kasztan kwiaty pochyla,
srebrzystym kwiecikiem prószy
na karty tytułowe,
na „Pana Tadeusza”
na „Stare i Nowe”.*

Odp.: Konstanty Ildefons Gałczyński „Kiermasz książki”

IV.

1. **Który z materiałów piśmiennych został najwcześniej, a który najpóźniej wynaleziony: papier, papirus czy pergamin?**

Odp.: najwcześniej — papirus XVII wiek p.n.e. ale jeszcze w V w.n.e. zwoje papirusowe były w powszechnym użyciu — pergamin — IV w.n.e.
— IV w n.e. — papier — najpóźniej, wynaleziony w Chinach około 105 r. n.e.

2. **Podaj nazwę serii książek publicystycznych bogato ilustrowanych fotografiami, w której poszczególne książki to swoistego rodzaju monografie nie tylko stolic ale i krajów świata?**

Wymień co najmniej 3 tytuły książek, które ukazały się w tej serii.
Odp.: Seria „ABC”

1. A. Grodzicki — „Paryskie ABC”
2. G. Jaszucki — „Nowojorskie ABC”
3. J. Krasicki — „Rzymskie ABC”
4. T. Olszański — „Budapesztańskie ABC”
5. F. Skalski — „Kopenhaskie ABC”.

3. „Debiutuje jednocześnie jako nowelistka i jako autorka, wywołując jednym i drugim zgorzelenie opinii publicznej, które jej będzie towarzyszyć przez całe życie. Sił aktorskich próbuje w Paryżu. Powróciwszy do kraju sukces literacki zdobywa po wielu niepowodzeniach, już jako kobieta blisko 40-letnia. Jej sława wzrasta w atmosferze skandalu, którą roznieca dotknięta do żywego kultura.
- Zgadnij czy to życiorys i wymień kilka książek autorki.

Odp.: Gabriela Zapolska (1859—1921) — autorka dramatów i powieści wstawiona bojami z koltunerią mieszczańską. Główne dzieła: „Kaśka Kariatyda”, „Zabusia”, „Moralność pani Dulskiej”, „Ich czworo”, „Panna Maliczewska”.

V

1. Jaki wynalazek w dziejach książki uważany jest za początek ery nowożytniej?, przez kogo został dokonany?, w którym wieku?

Odp.: Wynalazek druku dokonany przez Niemca, Jana Gutenberga w połowie XV wieku.

2. W jakiej serii ukazała się książka I. Shaw — „Młode Lwy”?

- a) Klubu Interesującej Książki (P.I.W.),
b) Bibliotece „Jednoróżca” (P.I.W.),
c) Powieści XX wieku

3. Podaj tytuł wiersza Juliana Tuwima, z którego ten fragment pochodzi:

*... Niech się wypełni dobra wola
Szlachetnych serc, co w klęsce wzrosły.
Przywróć nam chleb z polskiego pola,
Przywróć nam trumny z polskiej sosny.
Lecz nade wszystko słowom naszym,
Zmienionym chytrze przez Krętaczy,
Jedność przywróć i prawdziwość;
Niech prawo zawsze prawo znaczy,
A sprawiedliwość — sprawiedliwość”.*

Odp.: „Kwiaty polskie”

Zestaw pytań do II etapu turnieju

I

1. Wymień elementy pomocnicze, którymi uzupełniony jest tekst główny książki?

Odp.: dedykacje, motto, przedmowa, wstęp, posłowie streszczenie, bibliografia, indeksy, aneksy, wykresy, tablice, ilustracje i mapy.

2. Jest twórcą powojennej polskiej ilustracji książkowej dla dzieci i młodzieży, świetny rysownik. Podnosi wartości artystyczne ilustracji zarówno dzięki bogatej skali emocjonalnej, dostosowanej do treści i nastroju literackiego jak i wyjątkowej umiejętności zharmonizowania rysunku z układem graficznym książki. Podaj jego nazwisko?

Odp.: Jan Marcin Szancer

3. Odgadnij o kim mowa w przytoczonym fragmencie. Podaj nazwisko i tytuł utworu z którego fragment pochodzi. „...Rzeczpospolita sama jest wielka, a rodów w proporcji do niej nie masz wielkich jeno małe, które o tym zapominają!”.

Umilkli wszyscy, bo tak potężnie przemówił i dopiero po niejkiej chwili Zagłoba rzekł:

W proporcji do całej Rzeczpospolitej słusznie!

— Jam też nie z soli wyrósł ani z roli, jeno z tego co mnie boli —
ozwał się.

[...] — a boleli mnie Kozacy, którzy mi tę oto gębę przestrzelili, teraz boli mnie Szwed, i albo tę bołączkę przetną, albo sam od niej szeznę, tak mi dopomóż Bóg!”

Odp.: Stefan Czarniecki (H. Sienkiewicz „Potop”).

II

1. **Co decyduje o harmonijnie skompenowanej całości książki?**
Odp.: o harmonijności tej decyduje, układ zasadniczych elementów: czcionki, kolumny druku, ornamentu i ilustracji.
2. **Wymień kraje, które produkują łącznie 75%¹ książek, jakie ukazują się co roku na rynku światowym?**
Odp.: Kraje Europy
Ameryki Północnej
Związek Radziecki
3. **Najobszerniejszy zabytek języka polskiego z XIV w. Pisany w Klasztorze w Kłobucku, od 1405 przez 150 lat przechowywany w Krakowie, wywędrował z kraju w XVI w. Odnaleziony w 1827 w Klasztorze św. Floriana pod Linzem (Austria).**

Jaką nosi nazwę?

Odp.: Psalterz Floriański, bywa również nazwany Psalterzem Królowej Jadwigi.

III

1. **Co oznacza termin ilustracja książkowa, na czym polega zadanie artysty ilustratora?**
Odp.: — Ilustracje — to kompozycje malarskie, rysunkowe czy graficzne, związane bezpośrednio z treścią utworu literackiego i wyrażające w plastyce zdarzenia opisane w danym utworze.
— Zadanie artysty ilustratora polega na stworzeniu i zrealizowaniu takiej koncepcji artystycznej, która obrazowałaby fabułę, akcję, wprowadzając czytelnika w świat literackiej fikcji.
2. **Był seniorem rodu księgarzy i wydawców, który swoją działalność wydawniczą rozpoczął w latach 70-tych ubiegłego wieku, a szeroko rozwinął w latach poprzedzających I wojnę światową. W latach międzywojennych Jego wydawnictwo wyspecjalizowało się w wydaniu książek dla dzieci i młodzieży. O kogo tu chodzi. Podaj imię i nazwisko.**
Odp.: Michał Aret (1840—1916)
3. **W wydawnictwie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich w 1971 roku ukazała się publikacja obejmująca całokształt współczesnej wiedzy ze wszystkich dziedzin dotyczących książki, oraz podająca informacje z zakresu: dziejów pisma, dziejów książki rękopiśmiennej i drukowanej, zagadnień wydawniczych, drukarstwa itp.**
Odp.: „Encyklopedia wiedzy o książce”

Pytania dodatkowe

1. **Jaka jest różnica między: starodrukiem a inkunabulem?**
Odp.: Starodrukiem nazywane są u nas wszelkie druki, które ukazały się od połowy XV w. do 1800 (włącznie). Nazwa „inkunabuły” na całym świecie oznacza grupę najdawniejszych starodruków, które ukazały się w II połowie XV w. (do roku 1500 włącznie).

2. Jaką liczbą tytułów zamknęła się w 1970 r. światowa produkcja książek i ilu miliardów egzemplarzy sięgał ich nakład.

Odp.: 500.000 tytułów, nakład: — 8 miliardów.

5. Bohater powieści Jerzego Andrzejewskiego, jest reprezentantem AK-owskiej młodzieży, uwikłany w tragiczny konflikt z rewolucją. Należy do owego „przegranego pokolenia”, które chcąc czynić dobro, czyni zło Ginie bezsensowną śmiercią nie zdoławszy zrealizować swego marzenia o życiu w spokoju.

Podaj tytuł powieści oraz imię i nazwisko jego bohatera.

Odp.: „Papiół i diament” — Maciek Chelmicki.

4. Na czym polegało nowatorstwo Gutenberga, na wynalezieniu czcionki, na wynalezieniu prasy drukarskiej czy na wynalezieniu sposobu odlewania czcionek?

Odp.: Największą zasługą Jana Gutenberga było opracowanie metody odlewania czcionek ruchomych z metalowej matrycy. Wynalazek Gutenberga spowodował prawdziwą rewolucję w dziedzinie techniki drukarskiej.

5. Który z wielkich naszych dramaturgów, a zarazem malarzy otrzymał przydomek „artysty książki” i jakie elementy stanowią ulubiony i stale powtarzający się motyw dekoracyjny jego ilustracji książkowych?

Odp.: — Stanisław Wyspiański

— Kwiaty i motywy ludowe — elementy sztuki ludowej czerpane z wycinanek, malowanek i haftów ludowych.

6. Podaj tytuł i autora niżej zacytowanego fragmentu wiersza

*„W Gdańsku staliśmy tak jak mur,
gwizdząc na szwabską armatę,
teraz wnosimy się wśród chmur,
Żołnierze z Westerplatte”.*

Odp.: „Pieśń o żołnierzach z Westerplatte”

7. Jak brzmi przewodnie hasło Międzynarodowego Roku Książki i jaki cel będą miały akcje podejmowane w związku z jego realizacją?

Odp.: „Książka dla wszystkich” — dostarczenie społeczeństwu wszystkich krajów dobrej, a jednocześnie taniej książki.

Konferansjer:

Miłośników pięknej książki jest coraz więcej, wbrew opiniom pesymistów, którzy upatrują jej zmierzchu w czasach Kultury obrazu i dźwięku.

Józef Czechowicz napisał w wierszu: „Z kronik bibliofilów lubelskich” — „my księgom pięknym wierni i w nich zakochani”.

Poeta myślał tu raczej o zewnętrznej urodzie książki — bibliofil smakuje ze znanstwem jej zdobniczość, ilustracje, głównie interesując się szatą graficzną.

Dla nas zwykłych czytelników ważna jest przede wszystkim treść, w dziełach literackich szukamy odpowiedzi na tysiączne pytania jakie stawia sobie człowiek.

I to jest właśnie wierność, gdyż poszukiwania trwają przez całe nasze świadome życie.

W poszukiwaniu książki dla siebie, pomoże zorganizowana w naszej bibliotece wystawa książkowa pt. np. „Z książką przez Stulecia: do zwiedzenia której serdecznie zapraszamy.

Uwagi metodyczne

Turniej jest atrakcyjną formą konkursu, skłania do szlachetnego współzawodnictwa, daje dużo emocji tak uczestnikom jak i słuchaczom. Jest ponadto formą popularyzacji wiedzy o danym zagadnieniu i problemach wiążących. Turniej „Książka i ty”, opracowany został przede wszystkim dla młodzieży.

Ogłaszamy go za pomocą afisza wywieszonego w widocznym miejscu w bibliotece, klubie, szkole itp.

Obok tematu podajemy książki, z których należy czerpać wiadomości, wyznaczamy także termin imprezy. Turniej może być przeprowadzony w 2 lub 3 etapach w zależności od inwencji organizatorów, oraz ilości uczestników.

Eliminacje poszczególnych etapów można przeprowadzić w jednym dniu, lub po pewnej przerwie, tak żeby uczestnicy mieli możliwość lepszego przygotowania się.

Pytania turniejowe mogą być losowane w ten sposób, że poszczególny uczestnik zgłasza numer kartki, na której znajduje się zestaw złożony z 3 pytań. Odpowiedzi na pytania w zależności od ich poziomu mogą być oceniane punktami od 0—5. Maksymalna ocena wiadomości uczestnika wynosić winna wówczas 15 punktów. Ten kto otrzymał najmniej punktów, nie uczestniczy w kolejnych eliminacjach.

Dla ogólnego odprężenia imprezę tę mogą kończyć występy zespołów artystycznych. Można również poszczególne etapy urozmaicić przerywnikami muzycznymi, czy występami piosenkarzy.

Turniej winien być poprzedzony odpowiednią akcją przygotowawczą, która może stać się znakomitą pretekstem do organizowania różnorodnych form pracy z czytelnikiem, np.:

- cyklu wykładów lub pogadanek z dziejów historii książki, ilustrowanych wyświetleniem odpowiednio dobranych przeźroczy lub filmów oświatowych o książce,
- zagadnieniowych wystaw książkowych,
- wycieczek do muzeum, drukarni, introligatorni itp.
- zbieranie ekslibrisów, grafiki, znaczków i innych materiałów wiążących z książką.

Turniej niniejszy ma na celu: skierowanie do książki popularno-naukowej, biografii, a także wskazanie drogi samodzielnych poszukiwań w literaturze pięknej — prozie i poezji.

Przygotowując imprezę należy uczestnikom turnieju polecić do przeczytania kilka książek, które umożliwią im zapoznanie się z tematem w takim zakresie, jaki będzie obejmował turniej.

Wybrano tutaj z szeregu książek tylko te, które są stosunkowo łatwe do osiągnięcia. W oparciu o niżej podaną lekturę ułożone zostały pytania do turnieju.

Należy również zadbać o właściwą oprawę plastyczną imprezy adekwatną w treści z tematem turnieju.

Podając jedną z wielu możliwych propozycji zastosowania wiedzy o książce do formy turnieju. Sugestie zawarte w propozycji nie wyczerpują problemu, mają jedynie pobudzić inicjatywę do własnych poszukiwań.

Wykorzystana lektura:

1. S. Gromberg — „Książki i wydawcy” P.I.W. 1966 s. 286.
2. J.S. Kopczewski — „500 zagadek dla miłośników książek”. „Wiedza Powszechna” 1969 s. 209.
3. E. Kossuth — „Wiadomości o książce i innych materiałach bibliotecznych”. W-wa 1959 s. 102.
4. A. Morawska — „Serie wydawnicze w Polsce Ludowej”. „Wiedza Powszechna”. 1971 s. 647.
5. E. Skierkowska — „Wypiański — artysta książki”. Ossolineum 1970 s. 182 seria: Książki o książce”.
6. E. Skierkowska — „Współczesna ilustracja książki”. Ossolineum 1969 s. 230. (seria „Książki o książce”).
7. W. Wasilewska — „Wiedza o książce”. PZWSz. 1966 s. 163.
8. A. Wasilewska — „500 zagadek literackich” „Wiedza Powszechna” 1970 str. 168.
9. **Czasopisma społeczno-kulturalne, literackie, prasa codzienna, informacja o zagadnieniach produkcji książki w związku z Międzynarodowym Rokiem Książki.**

Rocznice kulturalne Światowej Rady Pokoju na rok 1972

PAUL LANGEVIN	— francuski uczyony, fizyk i pisarz 100 rocznica urodzin
ROALD AMUNDSEN	— norweski badacz krajów polarnych 100 rocznica urodzin
BENITO JUAREZ	— przywódca rewolucyjny, prezydent Meksyku, pisarz
ALEKSANDER N. SKRIABIN	— rosyjski kompozytor i pianista 100 rocznica urodzin
CARLOS VAZ FERREIRA	— urugwajski filozof i pisarz 100 rocznica urodzin
LOIUS PASTEUR	— francuski bakteriolog i chemik 150 rocznica urodzin
LUCAS CRANACH (ojciec)	— malarz i rytownik niemiecki — 500 rocznica urodzin
OSWALDO CRUZ	— lekarz brazylijski 100 rocznica urodzin
PIO BAROJA	— pisarz hiszpański 100 rocznica urodzin
LUDWIG FEUERBACH	— filozof niemiecki 100 rocznica urodzin
PERCY B. Shelley	— poeta angielski 150 rocznica śmierci
ALEKSIS KIVI	— poeta fiński

Lekcja biblioteczna

Temat:

Mikołaj Kopernik — jego życie i dzieło.

Cele:

- wychowawczy — budzenie szacunku do wiedzy, dążenie do do ulepszania otaczającego świata, poznanie tajemnic świata przyrody; budzenie uczucia dumy narodowej,
- kształcący — nabycie umiejętności poszukiwania materiałów na określony temat; trafienie poprzez katalogi do właściwych książek.

Lekcja biblioteczna przeznaczona jest dla uczniów klas V—VIII, uczestników turnieju czytelniczego „**Od Kopernika do lotów kosmicznych**”, szczególnie zaś dla tych, którzy nie brali udziału w pierwszym etapie konkursu. W lekcji bibliotecznej może wziąć udział 10 dzieci (każde dziecko wykonuje jedno ćwiczenie) bądź 20 dzieci (jedno ćwiczenie wykonuje 2 dzieci).

Pomoce:

Mapa Europy, na której młodzież ma wskazywać kraje i miasta, w których przebywał Kopernik.

Bibliografia:

1. Fedorowski G.: **Poczet wielkich medyków** W-wa 1967.
2. Gadomski J.: **Poczet wielkich astronomów** W-wa 1965.
3. Gębarski K.: **500 zagadek astronomicznych** W-wa 1968.
4. Horsky Z., Plavec M.: **Człowiek poznaje wszechświat** W-wa 1966.
5. Krywicki W.: **Poczet wielkich matematyków** W-wa 1965.
6. Kurdybacha L., Zonn W.: **Mikołaj Kopernik** W-wa 1951.
7. Nowicki A.: **Kopernik człowiek Odrodzenia** W-wa 1953.
8. Pokorny E. J.: **W kręgu Ziemi i planet** W-wa 1967.
9. Przykowski T.: **Po drodze w kosmos** W-wa 1961.
10. Rybka E., Rybka P.: **Mikołaj Kopernik i jego nauka** W-wa 1953.

Uzupełnieniem lekcji bibliotecznej może być montaż słowno-muzyczny pt. „**Wstrzymał Słońce, ruszył Ziemię**”, którego tekst jest wydrukowany w nr 2—3/71 kwartalnika Pomagamy sobie w pracy.

Ponadto Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Katowicach dysponuje nagraniami magnetofonowymi wyżej wymienionego montażu, które można wypożyczać.

Plan lekcji:

1. Wstęp
2. Ćwiczenia
3. Odczytanie zebranego materiału
4. Podsumowanie

Wstęp

W roku 1973 przypada 500 rocznica urodzin naszego wielkiego rodaka — **MIKOŁAJA KOPERNIKA**. Nie tylko my, Polacy, przygotowujemy się do obchodów tej rocznicy — cały świat chce godnie uczcić pamięć wielkiego uczonego, którego dzieło jest podstawą nowoczesnej astronomii. Z tej okazji uczeni-astronomowie z całego świata organizują uroczyste sesje naukowe poświęcone Kopernikowi i jego odkryciom.

Każdy Polak powinien być należycie przygotowany do obchodów tej rocznicy i my, właśnie w czasie dzisiejszej lekcji, będziemy szukali informacji o życiu i działalności Mikołaja Kopernika.

- I. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki autorów Eugeniusza Rybki i Przemysława Rybki pt. „**Mikołaj Kopernik i jego nauka**”. Zanotuj nazwiska autorów, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce i weź ją do ręki. W spisie treści wyszukaj rozdział pt. „**Młodość Kopernika**”. Przeczytaj pierwszą część tego rozdziału (do czasu wstąpienia Kopernika na Akademię Krakowską) i zanotuj dane:
  1. O rodzinie Kopernika.
  2. O najmłodszych latach jego życia.
  3. O nauce w szkole katedralnej.
- II. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Tadeusza Przypkowskiego pt. „**Po drodze w kosmos**”. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce i weź ją do ręki. W spisie treści wyszukaj rozdział pt. „**O życiu Mikołaja Kopernika**”. Przejrzyj treść tego rozdziału i zanotuj dane:
  1. O studiach Kopernika w Krakowie,
  2. O studiach Kopernika we Włoszech (Bolonía, Padwa, Ferrara).
- III. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Jana Gadowskiego pt. „**Poczet wielkich astronomów**”. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce i weź ją do ręki. W spisie treści sprawdź, na której stronie znajduje się życiorys Mikołaja Kopernika. Przeczytaj życiorys i zanotuj:

Co robił Kopernik, po ukończeniu studiów we Włoszech (do roku 1539)?
- IV. Podejdź do katalogu alfabetycznego i wyszukaj w nim kartę z opisem książki autorów Łukasza Kurdybacy i Włodzimierza Zonna pt. „**Mikołaj Kopernik**”. Zanotuj nazwiska autorów, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i otwórz na stronie 25, przeczytaj fragment od słów „Jednym z największych zwolenników...” do słów „Mikołaja Kopernika Toruńczyka”, „O obrotach ciał niebieskich ksiąg sześcioro”. Zanotuj na kartce dane:
  1. O znajomości Kopernika z Retykiem.
  2. O pierwszym wydaniu dzieła Kopernika.
  3. O śmierci Kopernika.
- V. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki autorów Zdenka Horský'ego i Mirosława Plaveca pt. „**Człowiek**

poznaje wszechświat". Zanotuj nazwiska autorów, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce i weź ją do ręki. Otwórz na stronie 131 i przeczytaj tekst od słów „Kopernik był znakomicie przygotowany...”, do słów „...zwolennikom teorii heliocentrycznej” na stronie 133.

Na kartce zanotuj następujące dane:

1. **Dzięki czemu Kopernik był znakomicie przygotowany do prowadzenia badań astronomicznych?**
  2. **Co świadczy o tym, że Kopernik był typowym przedstawicielem Odrodzenia?**
  3. **Czego dowiedziałeś się o powstaniu dzieła „De Revolutionibus”?**
- VI. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Edwarda Jerzego Pokornego pt. **„W kręgu Ziemi i planet”**. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i otwórz na stronie 58; przeczytaj tekst na tej stronie i zanotuj dane:

1. **O dziele Kopernika**” **„O obrotach sfer niebieskich”**.
2. **O głównych zasadach układu kopernikańskiego (heliocentrycznego)**.

- VII. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Kazimierza Gębarskiego pt. **„500 zagadek astronomicznych”**. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i w spisie treści sprawdź, na której stronie znajduje się odpowiedź do pytania **„Autorzy i ich dzieła”**. Znajdziesz tam dane o dziele Kopernika „De revolutionibus”. Zanotuj:

1. **Kiedy i pod jakim tytułem ukazał się pierwszy polski przekład dzieła Kopernika? Kto dokonał tego przekładu?**
2. **Co cię jeszcze zainteresowało w przeczytanym fragmencie?**

- VIII. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Włodzimierza Krywickiego pt. **„Poczet wielkich matematyków”**. Zanotuj na kartce nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i w spisie treści sprawdź, na której stronie znajdziesz dane o Mikołaju Koperniku. Przeczytaj życiorys i zanotuj:

Co możesz powiedzieć o naszym wielkim astronomie jako matematyku?

- IX. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Grzegorza Fedorowskiego pt. **„Poczet wielkich medyków”**. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i w spisie treści znajdź rozdział: **„Lekarze nie w medycynie”**. W tym rozdziale znajdziesz dane o Mikołaju Koperniku. Przeczytaj tekst i zanotuj:

Co możesz powiedzieć o Koperniku jako lekarzu?

- X. Podejdź do katalogu alfabetycznego i znajdź w nim kartę z opisem książki Andrzeja Nowickiego pt. **„Kopernik człowiek Odrodzenia”**. Zanotuj nazwisko autora, tytuł książki oraz sygnaturę. Odszukaj książkę na półce, weź ją do ręki i w spisie treści znajdź rozdział pt. **„Kopernik — obrońca Olsztyna”**. Przeczytaj go i zanotuj:

Co możesz powiedzieć o Koperniku—patriocie?

Odczytanie zebranego materiału:

Pierwsze 4 ćwiczenia dotyczą życia Kopernika, 6 następnych ćwiczeń poświęconych jest działalności naukowej astronoma, a także Kopernikowi jako typowemu przedstawicielowi okresu Odrodzenia, jego wszechstronnym zainteresowaniom i patriotyzmowi. Odczytanie zebranego materiału będzie się więc odbywało według kolejności ćwiczeń.

Podsumowanie:

Dobrym podsumowaniem będzie zaprezentowanie montażu „**Wstrzymał Słońce ruszył Ziemię**”, który będzie jednocześnie służył utrwaleniu zdobytych wiadomości.

Należy jednak przed prezentacją montażu wyjaśnić, że ostatnio ustalono, iż Kopernik nie chodził do szkoły katedralnej we Włocławku. W montażu wymieniono to miasto jedynie ze względu na wiersz Flukowskiego, poświęcony Kopernikowi.

Elżbieta Picchaczek

MBP w Raciborzu

Człowiek zdobywa kosmos

(Scenariusz wystawy)

W celu spopularyzowania literatury popularno-naukowej oraz dla uczczenia Międzynarodowego Dnia Lotnictwa i Kosmonautyki (12. IV) urządzamy w bibliotece wystawę książek z działu 629.7 (technika lotnicza i astronautyczna), 52 (astronomia) i F. Książki fantastyczno-naukowe) pod hasłem: „**CZŁOWIEK ZDOBYWCA KOSMOSU**”. Zgromadzony na wystawę materiał, po przeprowadzeniu dokładnej selekcji dzielimy na następujące działy:

- I. Od Ikara do pierwszych lotów kosmicznych**
- II. Pierwsze próby lotów kosmicznych**
- III. Człowiek na Księżycu**
- IV. Budowa Księżyca**
- V. Kosmos w czasopiśmie**
- VI. Człowiek a kosmos w roku 2000.**

Poszczególne działy zaopatrujemy w napisy wykonane kolorowym tuszem w pozycji otwartej, aby pokazać najciekawsze fragmenty lub kolorowe ilustracje. Książki te zaopatrujemy w napisy wykonane czarnym tuszem na wąskich paskach białego papieru-brystolu, poda-

jąc tytuł i autora książki posiadające ciekawie ilustrowane okładki, pozostawiamy zamknięte.

Czasopisma otwieramy w miejscach, w których znajdują się artykuły lub ilustracja na wyżej wymieniony temat.

Wystawę uzupełniamy wycinkami z prasy codziennej z najaktualniejszymi wiadomościami.

W centralnym miejscu wystawy, nad stolikami z książkami, umieszczamy na ścianie lub na macie słomianej plakat z hasłem wystawy oraz z elementami dekoracyjnymi. Tytuł plakatu stanowi karton lub brystol na którym pod hasłem malujemy farbami statek kosmiczny z widocznym na horyzoncie nieba Księżycem. W prawym dolnym rogu malujemy fragment krajobrazu księżycowego.

Zamiast rysunków własnych można zamieścić rysunki dzieci lub ilustracje wycięte ze starych czasopism.

Omówienie materiałów w działach

Dział I.

Zamieszczamy tu książki o balonach powietrznych, latawcach, szybowcach, sterowcach, o samolotach i helikopterach.

Dział II.

Książki o budowie statków kosmicznych, rakiet kosmicznych, sztucznych satelitów ziemi, oraz o przygotowaniach kosmonautów do pierwszych wypraw w kosmos.

Dział III.

Książki o locie i lądowaniu człowieka na księżycu, o osiągnięciach kosmonautyki radzieckiej oraz o wybitnych kosmonautach radzieckich i amerykańskich.

Dział IV.

W dziale tym umieszczamy książki astronomiczne, mówiące o budowie, pochodzeniu i możliwościach życia na Księżycu.

Dział V.

Zgromadzamy osobno czasopisma ilustrowane „Plomyk”, „Plomyczek” i „Świerszczyk” (zawierające artykuły dot. podboju kosmosu przez człowieka, ilustracje i reprodukcje zdjęć). Obok czasopism umieścimy wycinki artykułów z prasy codziennej, zawierające aktualne informacje o przygotowaniach do dalszego podboju przestrzeni kosmicznej i odwiedzin Księżyca.

Dział VI.

W dziale tym zgromadzimy książki fantastyczno-naukowe, których tematyka wybiega daleko w przyszłość w krąg nieznanych nam dziś jeszcze problemów lotów międzyplanetarnych.

Bibliografia

Dział I.

1. Arct B.: **Poczet wielkich lotników.** W-wa 1966 NK.
2. Banaszczyk E.: **O lotach, pilotach i samolotach.** W-wa 1961 NK.

3. Banaszczyk E.: **Skrzydła naszej młodości**. W-wa 1960 NK.
4. Burzyński Z.: **Balonem przez kontynenty**. W-wa 1969 Wyd. MON.
5. Elsztajn P.: **Duża książka o małych samolotach**. W-wa 1956 NK.
6. Ginalski K.: **Latający model „Czajka”** W-wa 1963 Wyd. Harcerskie.
7. Glass A.; Chmielewski R.: **Jak zostać lotnikiem**. W-wa 1963 Wydawn. Komunikacji i Łączności.
8. Glass A.: **Latające modele szybowców**. W-wa 1961 Wydawn. Harcerskie.
9. Ignatiew S. P.: **Chcemy latać**. W-wa 1961 Wydan. MON.
10. Mroczek A., Żwirko H.: **Samolot w sosie własnym**. W-wa 1967 Wydawn. „PAX”.
11. Schier M., Schier W.: **Wakacje z latawcem. Pięć tygodni z latawcami i balonami**. W-wa 1964 Wydawn. Komunikacji i Łączności.
12. Schier W.: **Samoloty**. Informator małej techniki. W-wa 1965 „Iskry”.
13. Stasiewicz J., Orłowski B.: **Jak nasi przodkowie w powietrzu latali**. W-wa 1961 PZWS.
14. Teisseyre J.: **Problemy i perspektywy lotnictwa**. W-wa 1958 WP.
15. Thor J.: **Podróże poza ziemię**. Opowieść z dawnych czasów osiągnięcia dnia dzisiejszego, plany na przyszłość. W-wa 1959. Państwowe Wydawn. Techniczne.
16. Tilgenkanip E.: **Zdobycie stratosfery**. W-wa 1960. NK.

Dział II.

1. Arct B.: **Na progu Kosmosu**. W-wa 1965. NK.
2. Elsztajn P.: **Młody modelarz raket**. W-wa 1966. Wydawn. Naukowo-Techniczne.
3. Gadomski J.: **Na kosmicznych szlakach**. W-wa 1961. NK.
4. Kluszczyński P.: **Na drodze do gwiazd**. W-wa 1964 NK.
5. Korywo N.: **W kosmicznym pojeździe**. W-wa 1966 NK.
6. **Małe opowiadania o wielkim kosmosie**. W-wa 1966 „Iskry”.
7. Marks A.: **Lecimy w Kosmos**. W-wa 1962 NK.
8. Orlik Z.: **Rakieta zwycięża**. W-wa 1958. NK.
9. Węgrzyn B.: **Modelarstwo raketowe**. W-wa 1963 MON.

Dział III.

1. Gadomski J.: **Pierwszy człowiek w kosmosie**. W-wa 1961. NK.
2. Kisielewski W.; Przywieczerski A.: **Radzieccy zdobywcy kosmosu**. W-wa 1963. NK.
3. **Kto, kiedy, dlaczego w kosmosie**. W-wa 1967. „Iskry”.
4. Marks A.: **Cel — Księżyc. Pierwsze lądowanie na Księżycu**. W-wa 1966. „Książka i Wiedza”.

Dział IV.

1. Banaszczyk E.: **Człowiek i niebo**. W-wa 1961. MON.
2. Gadomski J.: **Luna przecina Księżyc**. W-wa 1970 NK.
3. Pokorny E. J.: **W kręgu Ziemi i planet**. W-wa 1967. NK.
4. Serkowska M.: **Bliżej gwiazd**. W-wa 1957 NK.
5. Wołczek O.: **Tajemnice wydarte niebu**. W-wa 1962. WP.
6. Woikow A.: **Ziemia i niebo**. W-wa 1960. NK.
7. Lonn W., Milewska E.: **Astronomia**. W-wa 1966 NK.

Dział V.

1. Aleksandrak S.: **O takich co chcą zdobyć Księżyc**. *Plomyczek* 1964 nr 21 s. 568—573.
2. Białecki J.: **Kosmosie otwórz się**. *Plomyczek* 1968 nr 8 s. 233—234.
3. **Człowiek na księżycu**. (Lądowanie na księżycu pierwszych kosmonautów — Armstrong, Aldrin) *Plomyczek* 1969 nr 16 s. 472.

4. **O dwóch takich co byli na księżycu.** (Opis i ilustracje). Piomyczek 1969 nr 17 s. 508.
5. **Fotografie nie z tej ziemi.** (Zdjęcia ze statku kosmicznego). Piomyczek 1969 nr 12 s. 365.
6. **Fantazja stała się prawdą.** Piomyczek 1965 nr 9 s. 235.
7. **Jak rosły sputniki.** Piomyczek 1960 nr 21 (okładka).
8. **Kosmos na Ziemi** Piomyczek 1968 nr 2 s. 56—57.
9. **Księżyc.** Piomyk 1964 nr 6.
10. Marks A.: **Kamienie kosmiczne.** Piomyk 1961 nr 11 s. 324—325.
11. M. K. **Kosmiczne wędrówki.** Piomyczek 1966 nr 7 s. 192—197.
12. **Na Księżyc.** Piomyczek 1963 nr 3 s. 79.
13. Przyworski Z.: **Na drugą planetę.** Piomyk 1968 nr 1 s. 14—15.
14. Koreywo N.: **Przygody w kosmosie.** Piomyk 1969 nr 6 s. 216.
15. Przyrowska Z.: **Na Księżyc.** Piomyk nr 8 s. 230—232.
16. Szolginia W.: **Wiwat Srebrny Globie!** Piomyk 1960 nr 14 s. 437—439.
17. **Księżyc coraz bliższ.** Piomyk 1969 nr 4 s. 99.
18. **Ziemia jak na dłoni** (zdj. wykonane w Kosmosie) Piomyczek 1966 nr 2 s. 48—49.
19. Z. P.: **Fotografia z Kosmosu.** Piomyczek 1965 nr 22 s. 610—611.
20. **Kosmonauci amerykańscy Bormann, Lovell, Anders — na statku „Apollo” 8.** Piomyczek 1969 nr 3 s. 78.
21. **Przeziadka w kosmosie — ważne wydarzenia dla lotów kosmicznych.** Piomyczek 1969 nr 5 s. 134.
22. A. K.: **Spacer po księżycu (amerykańscy astronauty na księżycu).** Świerszczyk 1969 nr 33 s. 527.

Dział V.

1. Bebcunek F.: **„Akcja II”.** Katowice 1962 „Śląsk”.
2. Tenże: **Na dwóch planetach.** Katowice 1967 „Śląsk”.
3. Tenże: **Robinsonowie Kosmosu.** Katowice 1964 „Śląsk”.
4. Charka A. C.: **Wyspy na niebie.** W-wa 1963 „Iskry”.
5. Chechowski A.: **Przybysze.** W-wa 1967 NK.
6. Fiolkowski K.: **Wróble Galaktyki.** W-wa 1963 WP.
7. Fijałkowski K.: **Poprzez piąty wymiar.** W-wa 1967 NK.
8. Jefremow J.: **Mgławica Andromedy.** W-wa 1961 „Iskry”.
9. Kann M.: **Błękitna planeta.** W-wa 1964 NK.
10. Kuczyński M.: **Katastrofa.** W-wa 1968 NK.
11. Lem Stam: **Obłok Magellana.** W-wa 1967 „Iskry”.
12. Lem S.: **Solaria. Niezwyciężony.** Kraków 1968 Wydawn. Literackie.
13. Poleszczyk A.: **Znak z Kosmosu.** W-wa 1966 „Iskry”.
14. Umiński W.: **Na drugą planetę.** W-wa 1965 NK.
15. Zajdel A. J.: **Jad mantezji.** W-wa 1965 NK.

Organizacja wystaw książek

1. Białkowska E., Bzdęga S.: **Organizacja i metody pracy bibliotek szkolnych.** W-wa 1962 s. 37—38. Wystawy książek.
2. Dąbrowska H.: **Książka pomaga w zdobyciu sprawności harcerskich.** Poradnik Bibliotekarza 1957 nr 10—11 s. 333—338.
3. Eder Z.: **Wystawa książek w mojej bibliotece szkolnej.** Poradnik Bibliotekarza 1960 nr 1—2 s. 56—57.
4. Gabriel S.: **Urządzenie związane z propagandą książki.** Bibliotekarz 1951 nr 8—9 s. 117—118: Wystawy biblioteczne.
5. Groebłowa J.: **Wystawa — ważny czynnik propagandowy książki.** „Pomagamy Sobie w Pracy” 1967 nr 2 s. 58—60.
6. Groniowska B., Gutry M.: **Organizacja i metody pracy bibliotek dziecięcych.** W-wa 1962 s. 36—38: Wystawki.

7. Jaroszowa M.: **Biblioteki dawniej i dziś**. Wystawa i przyjmowanie wycieczek w Dniach Oświaty Książki i Prasy. Bibliotekarza 1958 s. 89-96.
  8. Jaroszowa K.: **Z dziejów Ziem Odzyskanych**. Wystawka w bibliotece. Poradnik Bibliotekarza 1959 nr 10 s. 282—285.
  9. Liżewski B.: **Poglądowe formy pracy z czytelnikiem**. Poradnik Bibliotekarza 1953 nr 1—2.
  10. Łabanowska S.: **Wystawki w bibliotece dla dzieci**. Poradnik metodyczny W-wa 1965 s. 257—271. (Cel, rodzaje dokumentacja, planowanie, przygotowanie, tematyka i kalendarzyk wystaw).
  11. Łukaszewska R.: Wystawa książek pod hasłem: Co można wypożyczyć z naszej biblioteki. Bibliotekarz 1955 nr 10.
  12. Mazurkiewicz M.: **Wizualne formy pracy z czytelnikiem**. W: Metodyka pracy z czytelnikiem W-wa 1958 s. 210—225: Wystawy książek. Wystawy w małych bibliotekach.
  13. Mierzwińska Z.: **Współpraca bibliotekarza z czytelnikiem**. W-wa 1962 s. 20—21. Małe wystawki okolicznościowe.
  14. **W bibliotece dla dzieci**, Poradnik metodyczny W-wa 1965 s. 14, 47., 97, 128—129, 181, 196, 197, 203, 234, 272, 175, 292, 315, 321, 332. Wystawki.
  15. Zakrzewska A.: Banaszekiewicz H.: **Bohaterstwo i męczeństwo dzieci polskich w okresie okupacji hitlerowskiej**. (Scenariusz wystawy) „Pomagamy Sobie w Pracy” 1968 nr 3 s. 16—19.
-

Przegląd książek o Śląsku

STRUKTURA I PROCESY OSADNICZE. Praca zbiorowa pod red. Stefana Golachowskiego. Wrocław 1971 PWN ss. 378. nlb. 2. ilustr. Sum., Zsf., Instytut Śląski w Opolu. Region Polski T. 2.

Instytut Śląski w Opolu zapoczątkował szereg prac syntetycznych obrazujących różne działy gospodarki i kultury naszego województwa. Autorzy opisali i wyjaśnili strukturę i funkcję sieci osadniczej oraz zmiany, jakim ona ulega pod wpływem industrializacji, urbanizacji i modernizacji. Przy opracowaniu książki brali udział pracownicy Instytutu Badań Społeczno - Ekonomicznych Instytutu Śląskiego w Opolu oraz Zakładów Geografii Społecznej i Ekonomicznej Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Wrocławskiego.

Przewłocki Jan: MIĘDZYSOJUSZNICZA KOMISJA RZĄDZĄCA I PLEBISCYTOWA na Górnym Śląsku w latach 1920—1922. Wrocław 1970 Oss. ss. 193.

Praca ta przedstawia działalność Komisji Międzysojuszniczej w okresie sprawowania przez nią rządów na terenie Górnego Śląska od lutego 1920 r. do czerwca 1922 r.

STUDIA ŚLĄSKIE założone przez Seweryna Wysloucha. Seria nowa T. 7. Opole 1970 Instytut Śląski ss. 354.

Kolejny tom studiów zawiera następujące prace i artykuły:

1. Kutyma M.: Tendencje w rozwoju kształcenia młodzieży województwa Opolskiego.
2. Rauziński R.: Czynniki ludzkie w rolnictwie Śląska Opolskiego po drugiej wojnie światowej.
3. Białut B.: Zasoby środków trwałych w państwowych gospodarstwach rolnych województwa Opolskiego w latach 1961/1962 1967/1968.
4. Weiner R.: Tendencje rozwojowe struktury agrarnej gospodarstw chłopskich w województwie opolskim w latach 1950—1960.

Miscellanea: Materiały

Tkocz M.: Moje wspomnienia z lat 1939—1945;

Konieczny A.: Wyzwolenie Śląska w radzieckiej literaturze historycznej.

Kowalski Z.: Przyczynek do badań nad kształtowaniem się władzy ludowej na Śląsku Opolskim w 1945 roku;

Nowiński Cz.: Niektóre aspekty mechanizacji dolnośląskiego rolnictwa.

Musiol Teodor: DACHAU: 1933-1945. Wyd. 2 popr. i uzup. Przedm. do 2 wydania: Ludwik Ehrlich, Katowice 1971 „Śląsk” ss. 469. nlb., 5, ilustr. mapa 1, i w tekście pl. tabl. 112 w tym portr., bibliogr., Sum., Rez., Res., Zsf.

Pierwsze wydanie tej książki ukazało się w 1968 r. i rozeszło błyskawicznie. Autor wykorzystał nowo uzyskane materiały archiwalne, publikacje i zdjęcia do wydania drugiego. „Dachau” T. Musiała jest monografią obozu koncentracyjnego wielonarodowościowego jednego z najstarszych, który stanowił wzorzec dla organizacji następnych.

Książka ta wzbudziła szerokie zainteresowanie poza granicami kraju i stanowi wstrząsający dokument czasów II wojny światowej.

Dobrowolski Piotr: NARZUCONA WOJNA CZYLI KONTYNUACJA POMYLEK. II WOJNA ŚWIATOWA W HISTORIOGRAFII, PUBLICYSTYCE NIEMIECKIEJ REPUBLIKI FEDERALNEJ. Katowice 1970 Śląski Inst. Nauk. ss. 75.

Autor stwierdza, że zainteresowanie II wojną światową w Niemczech jest nie mniejsze, jak u nas. Literatura dotycząca tego tematu — ogromna i różnorodna. Znaczący przedmiot podają, że na ten temat ukazało się ponad 90 tysięcy prac. Jednak z tego zalewu prac trudno wybrać obiektywne, świadczące dobrze o historiografii niemieckiej. Większość autorów zarzuca odpowiedzialność za wywołanie II wojny na barki innych fałszując tym samym historię.

W kolejnych rozdziałach Dobrowolski przedstawia tendencje autorów niemieckich rehabilitujących czy zwalających winę na Hitlera, rewizjonistyczne tendencje historyków z NRF, którzy nie chcą krytycznie spojrzeć na przeszłość Niemiec podważając nawet wyroki procesu Norymberskiego oraz rozrachunki z przeszłością w literaturze Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Książka niezmiernie interesująca.

Pater Mieczysław: CENTRUM A RUCH POLSKI NA GÓR-

NYM ŚLĄSKU (1879—1893). Katowice 1971 Śląsk ss. 318. Instytut Śląski w Opolu.

Rolę Centrum i związanego z nim duchowieństwa w dziejach polskości i ruchu polskiego na Górnym Śląsku w drugiej połowie XIX w. doceniali wszyscy historycy. Dotychczasowe badania wykazały jednak pewne luki, gdyż problematyka Śląska była niejednokrotnie traktowana przez naukowców marginesowo. Autor w pracy tej starał się przedstawić stanowisko i politykę partii centrowej i całej prowincji Śląskiej wobec ruchu polskiego na Górnym Śląsku z jednej strony, a z drugiej stosunek tego ruchu na Centrum Śląskiego.

Podstawę źródłową pracy stanowią przede wszystkim prasa i materiały typu aktowego zebranego po różnych archiwach polskich i niemieckich.

ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-POLITYCZNE Z DZIEJÓW ŚLĄSKA. Wrocław 1971 Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego ss. 204. nlb. 1 Acta Universitatis Vratislaviensis No 137.

Zakład Historii Śląska po raz pierwszy opublikował wyniki swych badań w serii „Historia” Acta Universitatis Vratislaviensis. Wśród prezentowanych czytelnikowi artykułów znajdują się rozprawy o zjawiskach jednostkowych, indywidualnych i masowych, które odegrały rolę w kształtowaniu się naszej przeszłości.

Do prac mogących bliżej zainteresować bibliotekarzy należą: **Pabisz Jerzy: Rozwój czasopism województwa śląskiego w świetle statystyki (1922-1939).**

ROCZNIK STATYSTYCZNY MIASTA OPOLA 1971. Opole 1971 Miejski Inspektorat Statystyczny w Opolu ss. 115.

Rocznik statystyczny Opola wydany w 200 egz. jest pierwszą tego rodzaju publikacją. Zawiera on

dane liczbowe o rozwoju gospodarki i życia społeczno-kulturalnego miasta w 1970 r. w zestawieniu z informacjami z 1960 r. Z tego względu jest bardzo przydatny dla placówek k/o Opola. Uwzględniono również niektóre dane ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 1970 r. Nas szczególnie zainteresuje Dział IX (Kultura) zamieszczony na str. 97—99.

Morcinek Gustaw. MIÓD W SERCU I INNE NOWELE. Wyboru dokonał Witold Nawrocki. Katowice 1971 „Śląsk” ss. 595.

Twórczość nowelistyczna Gustawa Morcinka nie była znana w całości powojennemu pokoleniu. Pierwszego wyboru dokonał Zdzisław Hirowski w 1956 r.

Nowy wybór nowel opiera się w zasadzie o podstawowy zręb dokonany przez Zdzisława Hierowskiego, ale wprowadzono też cały szereg nowych drukowanych przed wojną i po wojnie. Uwzględniono te utwory, które są reprezentatywne dla społecznych poglądów Morcinka i najcenniejsze pod względem literackim i artystycznym. Szkoda tylko, że tom nie uzyskał twardej oprawy. Jest za gruby i niezręczny w czytaniu dla szerokiego kręgu czytelniczego.

POKOLENIE OJCÓW pod redakcją Klemensa Krzyżagórskiego i Ignacego Rutkiewicza. Katowice 1971 „Śląsk” ss. 316.

Zebrane w formie „Pokolenia ojców” reportaże były już drukowane na łamach czasopisma „Odra”, dla pokolenia, które jest bohaterem tej książki, wojna była sprawdzianem ich ludzkiej godności i powinności w sytuacjach człowiekowi nieprzyjaznych. Bibliografie tych ludzi

związane są z II wojną światową, a wachlarz zawodów b. różnorodny. Od profesorów Uniwersytetu po zwykłych przeciętnych ludzi, którzy jednak mogą służyć na wzór dzisiejszemu wchodzącemu w życie pokoleniu, do szerokiej popularyzacji.

Trzeba zaznaczyć, że redaktorzy wybrali reportaże pióra najlepszych dziennikarzy „Odry”, których nazwiska nie są obce czytelnikom.

PIERWSZE LATA WŁADZY LUDOWEJ WE WSPOMNIENIACH OPOLAN. Katowice 1971 Śląsk ss. 399 Instytut Śląski w Opolu.

Z inicjatywy Instytutu Śląskiego powstało to interesujące wydawnictwo. Redaktorem całości jest znany pisarz i publicysta Ryszard Hajduk, słowo wstępne pióra E. Osmańczyka. W tomie zawarte są wspomnienia ludzi z różnych kręgów społecznych, którzy budowali nową Opolszczyznę na różnych odcinkach życia gospodarczego, politycznego i kulturalno-oświatowego.

Wszystkie prawie wspomnienia nawiązują do czasów wojny. Franciszek Kaczmarczyk zatytułował swoje wspomnienia (s. 142—145). „Łatwiej było wykonać niż teraz opisać”. Rzeczywiście Opolszczyzna była po wojnie tygłem spraw narodowościowych i skomplikowanych problemów, które nie zawsze mogły być od razu rozwiązane. Dla przyszłego badacza zebrany tu materiał wspomnieniowy będzie kopalnią wiadomości, a oprócz tego odda klimat tych pierwszych niepowtarzalnych dni. Na końcu zamieszczono kronikę najważniejszych wydarzeń lat 1945—1950 na Opolszczyźnie.

Staranne wydanie i twarda oprawa podnoszą wartość książki; do księgozbiorów podręcznych i śląskich.

Wieści z bibliotek

Nowe lokale w Opolu i Grodkowie

W dniu 21. I. 1972 roku została otwarta w nowym lokalu w Zakrzowie przy ul. Budowlanych 27 filia WiMBP nr 2. W uroczystości wzięli udział m.in. Przedstawiciel KMiP R. Docz, kierownik Wydziału Kultury PMRN Z. Stolarska.

27 marca 1972 roku odbyło się uroczyste otwarcie nowego lokalu PiMBP w Grodkowie. Biblioteka została przeniesiona do zaadoptowanych do jej potrzeb pomieszczeń Ratusza. Wydarzenie to wieńczy długoletnie starania kolejnych kierowników PiMBP o poprawę warunków pracy.

Nagroda Prezydium MRN za upowszechnianie kultury

Laureatką tegorocznej nagrody Prezydium Miejskiej Rady Narodowej jakiej za upowszechnianie kultury została m.in. nasza koleżanka Janina Kościów — długoletnia pracownica, kierownik działu Udostępnienia WiMBP.

Jubileuszowe spotkanie bibliotekarzy

W dniu 28 lutego 1972 roku w Klubie GSM przy ul. Luboszyckiej odbył się uroczysty jubileusz 25-lecia Powiatowej Biblioteki Publicznej w Opolu. Z tej okazji Biblioteka Powiatowa wydała 2 exlibrisy, pamiątkowe medale z porcelitu oraz drukowany informator z krótkim zarysem historycznym obrazującym rozwój placówek i jej działalność w 25-leciu. Uroczystość zaszczycili swą obecnością przedstawiciele władz: Sekretarz Pop. KMiP PZPR

— Szymon Lachowicz, Sekretarz PPRN — Antoni Kurek, Kierownik Wydziału Kultury PMRN — Zofia Stolarska, Dyrektor WiMBP — Roman Sękowski, Przewodniczący ZO SBP — Halina Gąsżyńska oraz przedstawiciele środowiska literackiego OZI, instytucji kulturalno-oświatowych z powiatu i województwa oraz bibliotekarze. Referat programowy wygłosiła Kierowniczka Powiatowej Biblioteki — Alicja Tomalska, doceniając w nim wysiłek ludzi organizujących biblioteki przed 25 laty, przedstawiając chronologicznie fakty i wydarzenia z działalności biblioteki, które decydująco wpłynęły na to, że powiat opolski posiada pełną sieć placówek bibliotecznych zmierzających do podniesienia czytelnictwa i angażujących się coraz częściej w życie kulturalno-oświatowe poszczególnych środowisk.

Powiatowa Biblioteka jako jubilatka otrzymała z Wydziału Kultury PMRN Medal Pamiątkowy wydany z okazji 25 rocznicy Wyzwolenia m. Opola Medalami i dyplomami uznania wyróżniono pierwszych organizatorów i kierowników Biblioteki Powiatowej: Ob. Czesława Kurka, Zofię Rodziewicz, Anielę Kośną, Janię Knapik oraz Stanisława Sagan.

Dyrektor WiMBP — mgr Roman Sękowski przekazał Bibliotece Powiatowej na ręce jej przedstawiciela upominek w postaci aparatu fotograficznego.

Z okazji 25-lecia PBP zorganizowała wystawę obrazującą rozwój i działalność bibliotek w powiecie. Popularna i lubiana Pani Dr Dorothea Simonides bawiła gości berami i bojkami śląskimi.

Podobno, jak mówią nieliczni wtajemniczeni, uroczystość nie zakończyła się na tym.

Wymiana doświadczeń

W dniach 2—4 lutego br. gościli w szczecińskiej WiMBP na wymianię doświadczeń nasze koleżanki z WiMBP: **J. Kościów**, **A. Sliwińska**, oraz **K. Wartanowicz**, z Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej. Koleżanki i koledzy ze Szczecina podejmowali ich bardzo serdecznie, a wymieniane ze Szczecinem doświadczenia wzbogacą naszą pracę.

Zaoczne Studium dla Bibliotekarzy

21 lutego br. rozpoczęło pracę Zaoczne Studium Bibliotekarskie i Kulturalno-Oświatowe. Na wydziale bibliotekarskim podjęło naukę ponad 50 osób. Są wśród nich długoletni cenieni pracownicy bibliotek powszechnych, szkolnych i zakładowych.

Zajęcia fakultatywne

W ramach zajęć przysposobienia bibliotekarskiego uczniowie liceów ogólnokształcących z Olesna, Namysłowa i Opola zwiedzili 9 marca Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich — a wieczorem obejrzeni sztukę Bocketa pt. „Kościółka” z Mają Komorowską w roli tytułowej.

30 Rocznica PPR

Z okazji 30 rocznicy powstania PPR Dział Informacyjno-Bibliograficzny opracował obszerny poradnik bibliograficzny pt. „**PPR w walce i odbudowie**” na Śląsku Opolskim. Opracowanie obejmując wykaz adnotowany około 100 książek i artykułów ukazało się nakładem KW PZPR przy współdziałaniu WiMBP i Zarządu Wojew. TWP w Opolu.

Opolskie Dni Literatury

IV Opolskie Dni Literatury trwające od 23—30 stycznia przebiegały pod kątem 50 rocznicy Związku Polaków w Niemczech i 30 rocznicy PPR. Z tej okazji Wydział Kultury FWRN wydał jak co roku tradycyjny exlibris. W tym roku zawężono organizację Dni do miasta i powiatu. Biblioteki przeprowadziły w tym czasie wiele imprez, PBP w Opolu zorganizowała w bibliotekach terenowych 15 spotkań autorskich z pisarzami opolskimi. Ponadto odbyło się szereg prelekcji, wieczorów literackich i konkursów. WiMBP zorganizowała wystawę pt. „**Opolskie środowisko literackie**”, zorganizowała 10 spotkań z literatami opolskimi. Filie WiMBP przygotowały ciekawe wystawki, konkursy i wieczory literackie. Z okazji Dni przeprowadzono również konkurs na najlepszą recenzję o książce opolskiego pisarza. Pierwszą nagrodę uzyskał **J. Glensk** za omówienie książki Z. Bednorza „**Imię domu wschodzącego**”. W myśl regulaminu nagrodzona recenzja zostanie wydrukowana na łamach poradnika.

Spotkania

Od stycznia do kwietnia br. gościli na Opolszczyźnie znani pisarze i dziennikarze: **Z. Bienkowski**, **T. Pasierbiński**, **J. Kawalec**, **T. Nowak**, **W. Gębik**, **K. Kąkolewski**, **J. Ambroziewicz** i **J. Rolicki**.

Pracownicy

Od 1 stycznia br. kierownictwo PiMBP w Grodkowie objęła mgr **Czesława Suchostawska**.

Kierownik Wydziału Kultury KC PZPR gościem jednej z naszych bibliotek

W dniu 3 marca br. z inicjatywy Dyrekcji MBP w Bielsku-Białej odbyło się w czytelni Biblioteki dzielnicowej przy ul. Dzierżyńskiego 32d spotkanie z kierownikiem Wydziału Kultury KC PZPR tow. **Jerzym Kwiatkiem**.

We wspomnianym spotkaniu, oprócz bibliotekarzy, udział wzięli także przedstawiciele KP PZPR tow. **Jan Wieliński** i **Stanisław Bednarz**, oraz reprezentanci miejscowego teatru, muzeum i plastyków.

Poniżej podajemy informację o tym spotkaniu, która ukazała się w nrze 11/788 Kroniki Beskidzkiej z dnia 11—17. 3. 72:

„Tow. **Kwiatek**, w swoim obszernym wystąpieniu omówił problemy kształtowania się kierunków rozwo-

ju kultury w Polsce. Wiadomo, że uchwała VI Zjazdu nakreślająca główne kierunki w tym względzie, ustalająca dynamiczny rozwój kultury, spowodowała podjęcie prac szczegółowych. Program szczegółowy poddany zostanie do dyskusji po nakreśleniu go przez wybitnych specjalistów i teoretyków sztuki. Nie podlega jednak dyskusji, że program ten — pierwszy tego rodzaju — musi odpowiadać poziomowi rozwoju nauki i techniki. Jego wiodącą tezą ma być — kultura powszechna, masowa, wszechstronna edukacja kulturalna społeczeństwa. Istotne bardzo w tym założeniu są projekty reorganizacji nauczania od klas podstawowych w zakresie sztuki i kultury. Chodzi o edukację jak naj-

Uczestnicy spotkania

Na zdjęciu od prawej kier. Wydz. Kultury KC PZPR tow. J. Kwiatek i dyr. MBP Bielesku-Białej mgr J. Szczerba.

szerzej pojętą. Istotne jest również rozwinięcie tak pod względem jakości jak i ilości ośrodków masowego przekazu, a przede wszystkim telewizji. Nasze problemy książki wiążą się z już podjętymi krokami na odcinku wydawniczym, w zakresie spraw poligrafii i bibliotekarstwa. Więcej będzie książek na rynku zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym. W najbliższych latach zaspokoić należy głód wydawniczy na odcinku słowników, encyklopedii i opracowań z dziedziny sztuki. Zwiększą się radykalnie nakłady tych wydawnictw. Więcej będzie lektur, klasyki rodzimej i światowej, także w znacznie większych nakładach. Przedsięwzięcia zmierzają do zabezpieczenia społeczeństwa w środki audiowizualne w dobrym gatunku i odpowiedniej cenie.

W funkcjonowaniu, według opracowywanych nowych modeli pla-

cówek kulturalnych na pierwsze miejsce wysuwa się ich aktywizacja na rzecz jakości działania. W pierwszej kolejności przewiduje się rozwój bazy kin, radia i TV, w następnej pozostałych placówkach kulturalnych. W rozwoju bazy kulturalnej nie ma rolę odegrać powinny Fundusze Rozwoju Kultury. W nich partycypują na danym terenie zakłady i przedsiębiorstwa przemysłowe, a od zrozumienia przez nie znaczenia potrzeb kulturalnych społeczeństwa w takiej samej mierze jak i od miejscowych inicjatyw i ich realizacji — zależy rozwój naszej kultury.

Tow. Kwiatek wyraził uznanie dla preżności naszych ośrodków kulturalnych i działaczy kultury. Poinformował także środowisko o wielu szczegółowych zamierzeniach na odcinku poprawy bytu ludzi pracy, działających w kulturze”.

Nowa filia szpitalna w Bytomiu

15 lutego 1972 r. otwarto w Szpitalu Miejskim nr 1 w Bytomiu nową filię biblioteczną, czwartą tego typu placówkę na terenie naszego województwa. Filia mieści się w nowym pawilonie i wyposażona została w estetyczny i funkcjonalny sprzęt. Cały księgozbiór, oprawny w folię,

w dniu otwarcia liczył 2.000 woluminów.

Po miesiącu działalności filia liczyła 120 czytelników. Serdeczne słowa uznania za pomoc w uruchomieniu filii należą się Dyrekcji i Radzie Zakładowej Szpitala jak również organizacji ZMS.

Ludmiła Kowalska

3. X. 1936 — 8. VIII. 1971

8 sierpnia po trzech dniach choroby zmarła Ludka Kowalska, bibliotekarka Wypożyczalni WiMBP w Opolu. Śmierć ta wywarła na całym zespole pracowników przynębiające wrażenie zostawiając osad żalu, smutku i refleksji nad ludzkim losem. Ludka Kowalska nie zdążyła być „zasłużonym pracownikiem biblioteki” Umarła młodo pracując w zawodzie 6 lat.

Urodziła się 3. X. 1936 r. w Klubowcach na Wschodzie. W roku 1945 przyjechała wraz z rodzicami na Ziemię Zachodnie. Pracowała początkowo w sądzie i kształcała się w Liceum Korespondencyjnym dla Pracujących. Po zdaniu matury w 1965 r. przeszła do pracy w Bibliotece i tu już została czując się dobrze wśród książek i czytelników.

Z biblioteką była związana mocnymi węzłami i rokowała jak najlepsze nadzieje. Jej miły sposób bycia i umiejętność nawiązywania kontaktów z ludźmi przysparzał jej sympatyków wśród bywalców Wypożyczalni. Miała niewątpliwy zmysł organizacyjny. Ukończyła POKKB i Zaocznie Studium Kulturalno-Oświatowe we Wrocławiu. Specjalizowała się w służbie audyowizualnej i pracy z czytelnikiem. Wyjeżdżając w lipcu na urlop nie przypuszczała, że będą to jej ostatnie wakacje. W kilku dni później po powrocie z urlopu poszła z Biblioteki do szpitala na badania i zmarła nagle podczas badań. Osierociła 13-letnią córkę i zostawiła puste miejsce w Bibliotece. Nie prędko można się będzie pogodzić z myślą, że miłej, zawsze uśmiechniętej i umiejącej pomóc wszystkim i wszystko załatwić Ludki nie ma wśród nas.

Maria Kasperek

Kierowniczka Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
w Grodkowie

Dnia 8 października 1971 roku zmarła jedna z najbardziej lubianych przez wszystkich Bibliotekarzy Opolszczyzny, Kol. Maria Kasperek — długoletnia kierowniczka PiMBP w Grodkowie, od roku będąca na emeryturze. Na kilka dni przed śmiercią będąc w stanie półprzytomnym z powodu bólu głowy i niszczonego mózgu nowotworu, nie przestała myśleć i rozmawiać o Bibliotece. To była pasja jej życia i tym żyła do końca. Pani Maria Kasperek z zawodu nauczycielka przyjechała do Grodkowa w 1945 roku i początkowo organizowała szkoły na terenie powiatu grodkowskiego będąc pracownikiem Inspektoratu.

W latach pięćdziesiątych szereg nauczycieli podjęło pracę w Bibliotekach. W tych szeregach znalazła się Pani Maria Kasperek obejmując kierownictwo Powiatowej Biblioteki Publicznej w dniu 1 stycznia 1951 roku.

2.000 książek, trochę starych mebli, jeden regał i kilka krzeseł to był cały majątek ówczesnej Biblioteki. Sieć liczyła 8 placówek gminnych, 2 miejskie i 32 punkty biblioteczne. Maria Kasperek, w ciągu swej 20-letniej pracy zrobiła dla powiatu grodkowskiego bardzo dużo. Jej miły ale stanowczy sposób bycia, sympatyczny wygląd dobrego i rozumnego człowieka, nieskazitelna rzetelność i uczciwość podnosiły jej autorytet w trudnej pracy terenowej.

Była jednym z nielicznych kierowników Bibliotek, na którego każdy z Przewodniczących Gromadzkich Rad Narodowych czekał jak na ministerialnego wizytatora. Umiała argumentować i dzięki temu uzyskiwała lokale pieniądze na wyposażenie i książki oraz pracę oświatową. Liczyły się z jej zdaniem również władze powiatowe.

W powiecie grodkowskim, niewielkim bo liczącym 15 bibliotek gromadzkich aż 10 placówek posiada czytelnie i lokale 2-izbowe. Księgozbiór PiMBP wzrasta do 88 tysięcy, a ilość czytelników w stosunku do ilości mieszkańców wzrastała z roku na rok osiągając za ostatni rok działalności kierowniczki — 25%.

Każda placówka wyposażona została w sprzęt audiowizualny, radio, rzutnik. Działaty przy Bibliotekach Koła Przyjaciół.

Z powodu trudnej komunikacji trzeba było niejednokrotnie przemierzać pieszo odległości dzielące biblioteki gromadzkie i punkty. Ile tych kilometrów było. Kłóżyb zliczył. Do każdej wsi docierali pisarze i prelegenci przejmowani nadzwyczaj gościnnie i kulturalnie przez miłą, sympatyczną, siwą starszą panią.

Wkład Pani Marii Kasperek w rozwój kultury powiatu grodkowskiego był bardzo duży i niewymierny w cyfrach. Wpoila w ludzi przekonanie, że książka jest niezmiernie potrzebna w życiu każdego człowieka. Za swą pracę zawodową i społeczną otrzymała wiele odznaczeń, m.in. Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Odreru Odrodzenia Polski, Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury, Zasłużonego Działacza TRZZ i Odznakę „Zasłużonemu Opolszczyźnie”.

Pozostanie w naszej pamięci jako wzór człowieka i bibliotekarza.

SPIS TREŚCI:

<i>Czesław Wawrzyniak</i>	
Zagadnienia organizacji bibliotek w koncepcjach polityki kulturalnej PPR	str. 3
<i>Franciszek Adamiec</i>	
W 50-rocznicę Związku Polaków w Niemczech	„ 7
<i>Janina Kościów</i>	
Wywiad z Janem Adamkiem	„ 12
<i>WBP — Katowice</i>	
Analiza działalności bibliotek publicznych woj. katowickiego (+ tabl. statyst.)	„ 16
<i>Wanda Dziadkiewicz</i>	
Gromadzenie zbiorów w sieci bibliotek miejskich	„ 29
<i>Eleonora Pozor</i>	
O zbiorach pozaksiążkowych (zestaw bibliograficzny)	„ 34
<i>Ireneusz Chudy</i>	
O potrzebie zdobywania wiedzy psychologicznej	„ 38
<i>Alicja Tomalska</i>	
Srebrny Jubileusz PBP w Cpolu	„ 42
<i>Maria Deblessem</i>	
„Książka i Ty” (turniej wiedzy o książce i pisarzu)	„ 47
<i>Alicja Tomalska</i>	
Rocznice Kulturalne Światowej Rady Pokoju	„ 54
<i>Halina Balaszczuk</i>	
Lekcje biblioteczne	„ 55
<i>Elżbieta Piechaczek</i>	
Człowiek zdobywa kosmos (scen. wystawy)	„ 58
<i>Janina Kościów</i>	
Przegląd książek o Śląsku	„ 63
Więści z bibliotek	„ 66
Z żałobnej karty	„ 71

